

Mak

Maktä Jesu u kehäromini inigän kubä yän niwoṅäreкта manbiṅam ṅo kudän täṅkuk

---

Jontä Jesuta kädet täwitkuk

1 ¹Jesu Kristo u Anutu täṅo Nanaki. Unitäṅo Manbiṅam Täga yäput peṅpäṅ ahäṅkuko u ṅode; ²“Bianä Anutu täṅo profet kubä wäpi Aisaiatä manbiṅam kubä ṅode kudän täṅkuk;

Näkṅo biṅam yäṅahäwani äma kubä ṅo.

U intäjukun kädet täwit gamikta api iniṅ kirewet yäk. *Mal 3:1*

3 Uwä kome jopi-ken päṅku itkaṅ ṅode api yäwek;

Ekänitä äbäкта kädet kaṅ täwirut!

Irit kuṅat-kuṅatjin kaṅ täṅsiwoṅ tawut! *Ais 40:3*

⁴^bEruk, man Aisaiatä kudän täṅkuko udegän Jontä ṅode täṅkuk.

Kome jopi-ken päṅku itkaṅ ämawebeta ume ärut yämiṅpäṅ man ṅode yäṅahäṅit täṅkuk; In bänepjin sukurewäkaṅ ume ärut tamiṅjira Anututä momijin api peṅ tamek yäk. ⁵Ude yäwerirän ämawebe mäyap Judia komeken nanik ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä Jontä itkuk-ken u

päṅku wakini yäṅahäṅirä Jontä Jodaṅ ume gänaṅ yäṅ-yäkṅat päpmo ärut yämik täṅkuk. ⁶“Täṅpäkaṅ Jon uwä tektawä but kubä wäpi

kameri unitäṅo pujiṅipäṅ täṅpani upäṅ täṅkaṅä pionṅawä but gupipäṅ täṅpani upäṅ yamäṅ täpäneṅpäṅ kuṅat täṅkukonik. Täṅpäṅ ketemtawä kápukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäṅ nak täṅkukonik.

⁷Ude täṅkaṅ manbiṅam ṅode yäṅahäk täṅkuk; Äma kubä biṅam ikek mäden näwatak yäk. Unitäṅo kehäromitä näkṅo kehäromina irepmitak.

Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk nämo itnaṅi. ⁸Nadäkaṅ? Näk ume-

---

^a 1:2 Mat 11:10   ^b 1:4 Apos 13:24, 19:4   ^c 1:6 2Kn 1:8; Mat 11:8   ^d 1:7 Apos 13:25

inikpäj ärut tamitat. Tänpäkañ äma mäden näwatak unitäwä Anutu täño Munapikpäj api uwäktäj tamek yäk.

Jontä Jesu ume ärut imiñkuk

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹Kadäni uken Jesutä Galili kome Nasaret yotpärare u peñpeñ abäjirän Jontä Jodan ume gänañ yäjikñat päpmo ärut imiñkuk. ¹⁰Ärut imänkañ Jesu ume gägäni-ken äbäjpäñ kañkuk; Kunum aņeñirän Anutu täño Munapiktä imaka känäram bumik unitä äpäñkañ gwäki terak mañjayäj täñkuk. ¹¹Ude täñirän kunum gänañ nanik gera kubä ñode ahäñkuk; Gäk näkñaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabäjkañ gäripi pähap nadäk täyat yäj yäjñkuk. ¹²⁻¹³Ude yäjirän uteragän Munapiktä iniñ kireñpewän Jesu kome jopi-ken, tom ägwäritä kuñarani-ken päñku itkuk. Uken kepma 40 ude irirän Satantä yäjikñat täñkukonik. Ude täñkuko upäjkañ Anutu täño aņerotä täñkentäj imiñirä it yäpmäj kuñkuk.

Jesutä äma yaräbok-yaräbok yämagutkuk

Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴Eruk, Jon komi yotken tewä irirän kadäni uken Jesu Galili komeken kuñkuk. Päñku Anutu täño Manbiñam Täga yäñahäjpäñ ämawebe ñode yäwetkuk; ¹⁵^aKadäni ahätak yäj yäwetkuk. Anututä intäjukun itkañ yabäj yawat epän täñpayäj täyak u tuän keräp täyak! Unita bänepjin sukureñpäñ Anutu täño Manbiñam Täga uwä nadäjpäñ bänepjin-ken peñpäñ kañ yäpmäj kuñarut!

¹⁶Ude yäwetpäñ Jesutä Galili gwägu pomi terak kuñattängän yabäjñkuk; Saimon-kät noripaki Andrutä yäk tañi, gwägu tom yäpani u gwägu gänañ mañpäñ äpmoñ irirän yabäjñkuk. Äma yarä uwä moneñ epänta gwägu tom yäpmäk täñkumänonik. ¹⁷ⁱYäk mañpäñ äpmoñ irirän Jesutä yäwetkuk; Eruk! Epän u peñkañ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk takamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. ¹⁸Yäweränä uteragän epäni u peñpeñ iwatkumän. ¹⁹Iwaränkañ ätukät kuñpäñä Sebedi täño nanaki yarä wäpi Jems kenta Jon u gäpe terak itkañ yäk tañi, gwägu tom yäpani u ket täñ irirän yabäjñkuk. ²⁰Yabäjpäñ pengän yarä unita gera yäjirän nani Sebedi-kät epän ämaniye gäpe terak itkuño u yepmañpeñ Jesu iwatkumän.

^e 1:11 Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7   ^f 1:13 Sam 91:11-13   ^g 1:14 Mak 6:17

^h 1:15 Mat 3:2; Gal 4:4   ⁱ 1:17 Mat 13:47; Luk 5:1-11

Jesutä mäjo äma magärani kubä iwat kireŋkuk

Luk 4:31-37

21-22^j ^kEruk ude tänpän penta kuŋtängän Kapeneam yotpärareken ahänkuŋ. Uken Sabat kadäni tänjirän Jesu Juda täño käbeyä yot gänaŋ äronpän manbiŋam yäwetpän yäwoŋäreŋkuk. Tänjirän ämawebe kikŋutpän nadäwä kudupi kubä täŋkuk. Ude tänpän ñode nadänkuŋ; Baga man yäwoŋärewani ämatä man yänppän-yäwoŋärek täk täkaŋ ude bumik nämo yäk. Äma ñowä man mähemitä yäyak yän nadänkuŋ. ²³Tänpakaŋ kadäni ukengän mäjo wakitä magärani kubä käbeyä yot gänaŋ penta itkuŋo unitä kähän yänkaŋ ñode yänkuk; ²⁴^lJesu, Nasaret nanik, gäk jide täŋ nimayän äbätan? Nidäpayän äbätan? Gäka nadäkamaŋ. Gäk Anutu täño Kudupi Äma u! yäk.

²⁵Yäwänä Jesutä kaŋ-yänppän ñode iwetkuk; Bitnä! yäk. Äma ño kakätänpeŋ ku! ²⁶^mUde iweränä mäjotä äma uwä iŋitpän kwaitpän kähän yänppän kakätänpeŋ kuŋkuk.

²⁷Tänjirän ämawebe u kaŋkaŋ nadäwätäk pähap tänpän ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuŋ; Wära! U imatäken? Man kudupi kehäromi nitek yäyak! Unitä man yänjirän mäjo mani buramik täkaŋ. Äma jopitä ude täga tänaŋi nämo yäk. ²⁸ⁿUde yänppän Jesu täño biŋam u bäräŋeŋ Galili kome uken-uken yänppän-nadäntän kuŋkuŋ.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹Tänpakaŋ Jesu uwä Jems kenta Jon-kät käbeyä yot peŋpeŋ Andru kenta Saimontä yotken kuŋkuŋ. ³⁰Kuŋpän Jesu yot gänaŋ äronjirän Saimon kenta Andrutä Saimon yepmani webe gup kädäp käyäm täŋkaŋ patkuko unita iwetkumän. ³¹Iweränkaŋ päŋku kerigän iŋitpän yäpmän akuŋkuk. Ude tänjirän uterakgän käyäm u paoränkaŋ päŋku ketem gwet yämiŋkuk.

³²Eruk kome bipmänjirän äma käyäm ikek ba äma mäjotä magärani u yän-yäkŋat yäpmän Jesuken äbuŋ. ³³Yän-yäkŋat yäpmän äbänppän ämawebe yotpärare uken nanik kudup bumik yot yäma-ken itkuŋ. ³⁴^oÄbä irirä Jesutä ämawebe käyäm mebäri mebäri nitek yäpän tägaŋit mäjotä magärani yäwat kireŋjit täŋkuk. Ude täŋkaŋ mäjo u Jesu täño mebäri nadänkuŋo unita man yäkta yäniŋ bitnäŋkuk.

^j 1:21 Mat 4:13   ^k 1:22 Mat 7:28-29   ^l 1:24 Mak 5:7   ^m 1:26 Mak 9:26   ⁿ 1:28 Mat 4:24
^o 1:34 Mak 3:11-12

Jesu nani-kät inigän man yänkumän

Luk 4:42-44

³⁵Ude täñkañ patkuko kome ket nämo yänjeñirän Jesu akumañ yot peñpeñ uruñ käda pänku nani-kät man yänkumän. ³⁶⁻³⁷Yän irirän Saimon-kät noriye ätutä Jesuta wäyäkñeñtäñ pänku kañ-ahänpän iwetkuñ; E! Gäk imata ño itan? Ämawebe kudup gäka wäyäkñeñ itkañ! ³⁸Ude iweräwä ñode yäwetkuk; Nin yotpärare kukñi kukñi it yäpmän kukañ-ken u käda kuna! Uken kuñkañ Anutu täño man yänjahänpän kañ yäwet täñpa. Näk epän u täkta äbut. ³⁹Ude yänpän Galili komeken yotpärare kubäkubä täño käbeyä yot gänäñ äronpän man yäwerit mäjo yäwat kireñit täñkuk.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägañkuk

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰Tänpäkañ kadäni kubä äma kubä gisik paräm ikektä Jesuken kuñpän gukut imäpmok täñpän butewaki terak ñode iwetkuk; Gäk täñkentän namayän nadänpänjä näk täga nepmañpi kudupi iret yän nadätat. ⁴¹Ude yäwänä Jesutä äma u kañpän butewaki pähap nadän imiñpän keru gupi terak peñkañ iwetkuk; Täga täñkentän gamayän. Eruk, paräm ño paorut! ⁴²Ude yäwänä uterakgän paräm u paorirä säkgämän itkuk.

⁴³⁻⁴⁴Tänpän Jesutä äma u man kehäromi ñode iwetkuk; Täñ gamitat ñonita ämawebe biñam nämo yäweren. Gäk pänku gupka bämop äma iwonjäre. Ude täñpän äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpän gupe käbänji nitek ijiñiri ämawebetä paräm tägakañ yän api nadäwä täreneñ. Jesutä ude yänpän iwet-pewän kuñkuk. ⁴⁵Pänku Jesutä iwetkuko ude nämo täñkuk. Nämo, Jesutä gupi yäpän tägañkuño unitagän ämawebe kumän yänjahänpän yäwettän kuñkuk. Ude täñjirän kañpän Jesu yotpärare bämopi-ken kwawak täga nämo kwet yän nadänkuk. Ude nadänpän kukñi käda, äma mäyap nämo irani-ken kuñat täñkuk. Äma mäyap nämo irani-ken kuñatkuñkopän ämawebe uken-uken naniktä ehutpän pen iwarän täk täñkuñonik.

Jesutä äma kubä yäpän tägañkuk

2 ¹⁻²Eruk kepma yarägän itpäñ Jesu äneñi Kapeneam yotpärare-ken kuñjirän ämawebetä Jesu äbäko ude itak yän nadänpänjä yot itkuk-ken u äbä bumta tokñeñpän yäman imaka, it tokñeñpän bägup kubä nämo peñkuñ. Bumta tokñeñpän irirä Jesutä Anutu täño manbiñam yäwetkuk. ³Tänkañ äma kwäyhäneñ täñpani kubä äma yaräbok-yaräboktä gärañ täñpän Jesuken yäpmän äbuñ. Täñpän noriye ätu

¶ 1:35 Mat 14:23; Mak 6:46   ¶ 1:39 Mat 4:23, 9:35   ¶ 1:44 Mak 3:12, 7:36; Wkp 14:1-32

tänjkentäкта penta äbuŋ. ⁴Yäpmäj äbänpäj yabänkuŋ; Ämawebe kätum-kätum irirä. Ude yabänpänä Jesu dubini-ken pekta kädetta wäyäkŋewä wawäpän yot medäp terak punin yäpmäj äronkuŋ. Punin päro medäp äriwä tumbäpän äma kwäyähäneŋ täŋpani u gäraŋ ikek tewä äpmonkuk. ⁵ Ude täŋirä Jesutä nadäkiniki yabänpän äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Notnapak, gäkŋo momika peŋ gamitat!

⁶⁻⁷ Ude yänjirän Baga man yäwoŋärewni äma ätu penta itkuŋo unitä ŋode nadänkuŋ; Ai, äma ŋo imata ude yäyak? Anututa yänjärok man yäyak yäk. Äma kubätä äma täŋo momi penanŋi nämo. Anutu-tägän momi peŋ yämik täyak yän nadänkuŋ.

⁸ Ude nadänjirä Jesutä Ude nadäkan yän nadänpän ŋode yäwetkuk; Imata ude nadäkan? ⁹ Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahänjirän känäyän?; Momika peŋ gamitat yän iweret ba Akumaŋ ku yän iweret? ¹⁰⁻¹¹ Eruk, in kome terak ŋo Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yän nadäкта ŋode täŋjira kawut. Ude yänpän äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Näk ŋode peŋ gäwetat; Aku! Patpat bägupka yäpmänkan yotka-ken kuyi! ¹² Ude iwerirän ämawebe itkuŋo u inamiken akumaŋ patpat bägupi yäpmänkan kuŋkuk. Täŋjirän ämawebetä kanpän nadäwä inide kubä täŋkuk. Täŋpän yänkuŋ; Wära! Imaka kudupi kubä käkamän! Kudän ŋodewani bian kubä nämo kak täŋkumänönik. Ude yänpän Anutu inin oretkuŋ.

Jesu Livai imagutkuk

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ude täŋpän Jesu Kapeneam yotpärare peŋpeŋ äneŋi Galili gwägu u gägäni-ken kuŋkuk. Pänku irirän ämawebe mäyaptä ahän iminpän it gwäjänkuŋ. It gwäjänjirä Anutu täŋo manbiŋam yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋkuk. ¹⁴ Yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋtän kuŋattängän Alfias nanaki wäpi Livai u takis moneŋ yäpmäk-yäpmäk täŋ irirän Jesutä kanpän iwetkuk; Gäk akumaŋ näk näwat yäk. Ude iweränä Livai mani buraminpän epäni u peŋpeŋ akumaŋ iwatkuk.

¹⁵ Eruk kumaŋ pänku Jesu Livaitä yotken äronpän Livaikät ketem bok naŋkumän. Jesu täŋo iwaräntäkiye-kät äma takis moneŋ yäpani ätu ba äma waki täŋpani yän yäwerani mäyap Jesu iwat täŋkuŋo u ketem penta naŋkuŋ. ¹⁶ Ketem naŋ irirä Baga man yäwoŋärewni äma ätu Parisi äma äbotken nanik äbä yabäwä siwoŋi nämo täŋpän Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; E! Jesu imata takis moneŋ yäpani äma ba äma waki täŋpani-kät bok itpän ketem näkan?

¹⁷ Man ude yänjirä Jesutä nadänpän yäwetkuk; Äma kubä näk käyäm nämo yän nadänpänä yäpätägak ämaken nämo kwek. Täŋ, äma kubä näk

^s 2:5 Luk 7:48   ^t 2:7 Ais 43:25, 1Jo 1:9   ^u 2:12 Mat 9:33   ^v 2:14 Jon 1:43

^w 2:16 Mat 11:19; Luk 15:1-2

käyäm täyat yäj nadäweko unitä uyaku yäpätägak ämaken kwek yäk. Näk epän udewani täkta äput. Näk äma inita siwoŋi yäj yäk täkaŋ unita nämö äput. Nämö, äma inita näk momi täŋpani yäj nadäŋpäj äpani-inik kuŋat täkaŋ äma udewanita yäjŋpäj äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ

Mat 9:14-17

¹⁸Täŋpakaŋ kepma uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ba Parisi äma ätukät бага man iwatpäj nakta jop itkuŋ. Ude täŋirä äma ätutä Jesu päjku ŋode iwetkuŋ; Jon täŋo iwaräntäkiye ba Parisi äma täŋo yäwaräntäkiye u бага iwatpäj nakta jop it täkaŋ. Täŋ, gäkŋo gäwaräntäkaye imata nakta jop udegän nämö it täkaŋ?

¹⁹Iweräwä Jesutä kowata man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadäŋpäj nakta jop itneŋ? Nämoinik! ²⁰Täŋpakaŋ iwantä pabä äma u inŋit yäpmäj kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpäj butewaki nadäŋpäj nakta jop itneŋ.

²¹Jesutä ude yäjŋpäj iniken man kudupi-kät Parisi äma täŋo man ukät bok nämö awähutneŋ yäj nadäŋpäj man wärani yarä yäwetkuk. Kubä ŋode; Äma kubätä tek wewani bipa yäjkaŋ tek moräki kodakipäj tek wewani biani terak täga nämö penpäj bipek yäk. Ude täŋpeko uwä tek kodaki unitä täŋpewän tek biani u taŋi wewek. ²²Ude yäjŋpäj äneŋi man wärani kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä wain umeni api täŋpanipäj käbot tom gupipäj täŋpani biani kubä gänaŋ täga nämö piwek. Ude täŋpänä wain umeni api täŋpani unitäŋo kehärominitä täŋpewän käbot biani kehäromi nämö u tumäŋpäj wain umeni ba käbori u bok jop awähutneŋ. Ude täga nämö täŋpek. Wain umeni api täŋpanipäj käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga.

Jesu u Sabat täŋo mäheŋi

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³Eruk Juda täŋo Orekirit kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät säguom epän bämopi-ken kuŋatkuŋ. Kuŋattäŋgän iwaräntäkiyetä säguom ätu weŋpäj yäpuŋ. ²⁴^x Weŋpäj yäpmäjirä Parisi äma ätutä Jesu ŋode iwetkuŋ; U yabä! Orekirit kadäni-ken epän ude täkta yäjiwärani ukeŋopäj ude imata täkaŋ?

²⁵^y Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämö! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäj täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Anutu täŋo man terak nämö daniŋpäj nadäk täkaŋ? ²⁶^z Manbiŋam u ŋode pätak; Bian-inik Devit noriye-kät Anutu täŋo yot gänaŋ äronpäjä käräga

^x 2:24 Lo 23:25   ^y 2:25 1Sml 21:1-6   ^z 2:26 Wkp 24:5-9

Anututa pewanipäj yäpmänpäj naŋkaŋ noriyeta imaka yämän naŋkuŋ. Bämop äma intäjukun tänpäni wäpi Abiata kadäni unitä itkuk-ken uken ude uwä täŋkuk.

^{27a} Ude yäwetpäj ŋode yäwetgän täŋkuk; Orekirit kadäni uwä Anututä ämawebe täŋkentäktä peŋkuk. Kadäni uwä ämawebeta bäräpi yämikta nämo. ²⁸In nadäkaŋ? Äma Bureni-inik u imaka kuduŋtagän ba Sabat täŋo mähemi bok.

Jesu epän Sabat kubäken täŋkuk

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

3 ¹Kadäni kubä Jesutä Juda täŋo käbeyä yot kubä gänäŋ äronpänjä äma keru kwäyähäneŋ tänpäni kubä irirän kaŋkuk. ²Kepma u Sabat unita Parisi ämatä Jesu jide tänpän manken kaŋ tene yän nadänpän Jesu ket tänpän kaŋiwat itkuŋ. Jesutä äma keru kwäyähäneŋ tänpäni ŋokeŋowä Sabat kadäni ŋo käwep yäpän täganen yän nadänpän unita. ³Ude kaŋ iwarirä Jesutä keru kwäyähäneŋ tänpäni u ŋode iwetkuk; Ämawebe päke ŋo gabänjirä aku!

^{4b} Ude iweränkaŋ akuŋpän irirän Jesutä Parisi äma yäwet yabänkuk; In jide nadäkaŋ? Orekirit kadäni-ken kädet jidewani uwä täga täne? Kädet täga täne ba kädet waki täne? Ba äma käyäm ikekta jide täŋ yämine? Täŋkentän yämine ba nämo täŋkentän yämiŋitna ini kumneŋ? Ude yäweränä kowata man nämo yänkaŋ kum itkuŋ.

^{5c} Ude tänpäwä Jesutä bänepi nämo imärani yabänpän-nadäwän nämo tägawäpän koki tänpän waŋkuŋ. Koki tänpän wawäpän äma keru kwäyähäneŋ tänpäni uwä iwetkuk; Ketka piräreŋpän yäpi-siwon tawut! Ude iweränä keru piräreŋpän yäpän-siwon taŋkuŋ. ^{6d} Eruk, ude tänjirän Parisi ämatä kaŋpän Jesu jide tänpän kaŋ utne yän nadänpän gapman täŋo intäjukun äma wäpi Herot unitäŋo äbotkät päŋku käbeyä tänpän yänpän-nadäk täŋkuŋ.

Ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täŋkuŋ

^{7-8e} Ude täŋkaŋ kome u peŋpeŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwän yäpmän Galili gwägu-ken kuŋkuŋ. Kuŋjirä ämawebe bumta yäwatkuŋ. Kome mäyap ŋode u naniktä yäwatkuŋ; Galili kome, Jerusalem yotpärare, Judia kome, Idumea kome, kome Jodan ume udude käda itkaŋ, Tire yotpärare, Sidon yotpärare, kome uken naniktä Jesutä imaka imaka täk täŋkuko biŋami u nadänpän Jesutä itkuk-ken ukengän tokneŋ moreŋkuŋ. ^{9-10f} § Ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägaŋkuŋo unita äma käyäm mebäri mebäri nikektä Jesu gupi iŋitnayän nadänpän noriye dumän

^a 2:27 Lo 5:14   ^b 3:4 Luk 14:3   ^c 3:5 Jon 11:33   ^d 3:6 Mat 22:15-16   ^e 3:8 Mat 4:25
^f 3:9 Mak 4:1; Luk 5:1-3   [§] 3:10 Mat 14:36

yawat yäpmäj Jesutä itkuk-ken äbuŋ. Äbä bumta tokŋewäwä Jesu ämawebetä uyiŋ-kätupneŋ yäj nadänpäjä iwaräntäkiye gäpe täpuri kubä yäpmäj päbä tuän pekot yäj yäwetkuk. ^{11 h} Tänpäj kadäni kadäni äma mäjotä magäranitä Jesu kaŋpäj mäjo uwä kome terak iŋami yäpä äpmonpöpäj kahän yänpäj ŋode yäk täŋkuŋonik; Gäk Anutu täŋo nanaki yäk. ^{12 i} Ude yäwäwä Jesutä iniken mebäri yäjähäkta yäjiwät-inik täŋkuk.

Jesutä iwaräntäkiye 12 ude yämagutkuk

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Ude yänpäj pom kubäken äronpäj Jesutä äma ini bänepitä nadäŋkuko u yänpewän äbuŋ. ¹⁴⁻¹⁵ Ude tänpäj äma 12 ude yänpewän äbuŋo u Jesu inikät kuŋatta ba Anutu täŋo man kudupi yäjähäŋit, kehäromini peŋ yämiŋirän mäjotä äma magärani yawat kireŋit täkta yäpmäj danŋkuk. ^{16 j} Äma 12 uwä wäpi ŋode; Kubä Saimon. Jesutä wäpi kodaki Pita yäj iwetkuk. ^{17 k} Yaräwä Sebedi täŋo nanakiyat wäpi Jems kenta Jon. Yarä unita iniken man terak wäpi Boaneges yäj yäwetkuk. U ninin man terak Iromäj. ¹⁸ Täjä ätu täŋo wäpi Andru, Filip, Batorom, Matiyu, Tomas. Kubäwä Alfias täŋo nanaki wäpi Jems. Kubä wäpi Tadius. Kubä wäpi Saimon Selot. ¹⁹ Kubä Judas, Kariot komeken nanik. Äma unitä Jesu iwan keru terak peŋkuk.

Jesu mäjotä magärirän epän täyak yäj iwetkuŋ

Mat 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Eruk iwaräntäkiye ude iwoyänpäj yepmaŋkaŋ Jesu yotken kuŋkuk. Kuŋkukopäj ämawebe bumta äbuŋo unita Jesu ini ba iwaräntäkiye jide tänpäj ketem naŋpäm! ^{21 l} Ude täŋirä Jesu täŋo noriyetä biŋam u nadänpäj, Eruk! Jesu nadäk-nadäki paotak yänpäj imagutnayäj Jesutä itkuk-ken äbuŋ.

^{22 m} Tänpäkaŋ äma Baga man yäwoŋärewani Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbuŋ. Äbänpäj ŋode yäŋkuŋ; Mäjo täŋo äma ärowani wäpi Bilisibap unitä Jesu magärirän unitäŋo kehäromi terak mäjo yawat kirek täyak! yäk.

²³⁻²⁵ Tänpäj man yäŋkuŋo Jesutä u nadänpäj ämawebe yäj-päbä yepmaŋpäj man wärani terak ŋode yäwetkuk; Satantä iniken äboriye täga yawat kirewek? Nämoink! Ba äma äbot kubätä kowat ämiwän täneŋo uwä jide tänpäj kehäromi irek? Bureni, ini buap-tägän ämineŋo uwä kehäromini paorek. ²⁶ Tänpäj udegän Satantä iniken äboriye däpmänpäj yawat kireweko uwä kehäromi täga yäpneŋ? Nämoink!

^h 3:11 Luk 4:41   ⁱ 3:12 Mak 1:34   ^j 3:16 Jon 1:42   ^k 3:17 Luk 9:54   ^l 3:21 Jon 10:20
^m 3:22 Mat 9:34, 10:25

Satan ini paot-inik tãnjpek. ²⁷Ude yãnjpãnj yãwetkuk; Äma komi kubätä iniken yot gãnañ irirãn äma kubätä siwani yãñkañ päro tuñumi täga yomãgarek? Nãmo! Äma komi u bãyañ iñitpãnj yentã keru kuroñji pädãt tãnjpãnj peñkañ uyaku tuñumi täga yomãgarek. ²⁸Unita ket täwera nadãwut; Waki mebãri mebãri ba Anututa yãñãrok man yãkyãk unitãño momi u täga penañji. ²⁹Upãñkañ äma kubätä Anutu tãño Munapikta yãñãrok man yãwayãñ tãko uwã momini uwã tärek-tãreki nãmo pen api pärek yãk. Anututã momini uwã täga penañji nãmo. ³⁰Äma ekãni ekãnitã Gãk mãjotã magãrãnkañ unitãño kehãromi terak tãk tãyan yãñ iwetkuño unita Jesutã ude yãwetkuk.

Jesu tãño miñiye noriye u netã?

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Man ude yãñ irirãn miñi noriye-kãt Jesutã itkuk-ken u ahãñkuñ. Ahãñpãnj yãman umu itkañ Jesutã yãman äpãn yãñ nadãñpãnj äma kubã iwerã ãronkuk. ³²Äronpãnj Jesu äma bãmopi-ken irirãn kañpãnj ñode iwetkuk; Ai! Meñka notkaye yãman itkañ gãka yãkañ yãk. ³³Ude iwerãnä Jesutã iwetkuk; Meñnaye notnaye bureni-inik u netã? ³⁴Ude yãnjpãnj ämawebe it gwãjĩñkuño u yabãñpãnj yãñkuk; Meñnaye, notnaye bureni ño! ³⁵Ämawebe Anutu tãño man buramik tãkañ uwã nãkño meñnaye, notnaye, wanotnaye bureni-inik.

Mujiipi pikpik tãño man wãrani

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

4 ¹ Jesutã äneñji Galili gwãgu gãgãni-ken äpmonpãnj ämawebe man yãwetpãnj yãwoñãrek tãñkuk. Tãñ irirãn ämawebe mãyap äbã itgwãjĩñpewã Jesu uwã gãpe terak punin ãro mañit itkañ ämawebe gwãgu gãgãni-ken it yãpmãñ kwãkañ Jesutã manbiñam yãwetpãnj yãwoñãrek tãñkuk. ² Tãñpãnjã man wãrani mãyap yãwetpãnjã kubã pen ñode yãwetkuk; ³ Juku peñpãnj man wãrani täwerayãñ täyat ño ket nadãwut! Äma kubätä ketem mujiipi pikta epãni-ken pãñku mujiipi tãñ-irãhuttãñ kwek. ⁴ Tãñ-irãhuttãñ kuñirãn mujiipi ätu kãdet miñin mãneñ. Kãdet miñin mãneño uwã baraktã yabãñ ahãñpãnj nañ paotneñ. ⁵ Tãñkañ mujiipi ätuwã kome tañi nãmo, gãnañ umu mobã, uterak mañ tãdotneñ. ⁶ Kome u pidãmigãn, gãnañ umu mobã unita jãwãri punin itkañ bãrãñeñ tãdotneñ. Bãrãñeñ tãdotneño upãñkañ edaptã yeñpewãn kubit tãneñ. ⁷ Tãñ, mujiipi ätuwã mup waki gãnañ mãneñ. Mup gãnañ mañirã mup waki unitã ãronpãnj uwãk tãñpipiñ-pewã wañpãnj bureni nãmo pãtneñ. ⁸ Tãñpãkañ mujiipi ätuwã kome gakñi nikekken mãneño uwã täga ãroneñ.

ⁿ 3:31 Mak 6:3; Jon 2:12; Apos 1:14   ^o 4:1 Mak 3:7-9; Luk 5:1-3   ^p 4:2 Mat 13:34; Mak 4:33-34

Äronpän bureni ätu ähan pätneŋ. Ätuwä taŋi bumik pätneŋ. Täŋ, ätuwä bumta pätneŋ.

⁹Man ude yänpän yänkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

¹⁰Tänpäkaŋ ämawebe ätu kuŋ moreŋirä Jesu iniken iwaräntäkiye-kät noriye ätukät man wärani yäwetkuko unitäŋo mebärita iwet yabänkuŋ. ¹¹Iwet yabäwäwä yänkuk; Anututä intäjukun itkaŋ yabän yäwat epän täk täyak unitäŋo manbiŋam käbop irani injingän nadäkta yäwani unita in-gänpän täwetat. Upänkaŋ ämawebe päke u nämo nadäwä tumäk täkaŋ unita u man wäranigän yän nadäk täkaŋ. ¹²^q Man unitagän profet kubätä bian ŋode kudän täŋkuk;

Jukujin täwä api nadäneŋo upänkaŋ bänepjintä nämo api nadäwä täreneŋ.

Ba dapunjäntäwä api käneŋo upänkaŋ nämo api kawä täreneŋ.

Upänkaŋ nadäwä tärewäpän bänepi nämo sukurek täkaŋ unita Anututä momini nämo peŋ yämik täyak yäk. *Ais 6:9,10*

¹³Jesutä ude yänpän yänkuk; Man wärani täweraro unitäŋo mebäri nadäkaŋ ba nämo? In mebäri nämo nadäwä tumänjirä man wärani ätu yäwawä jide täŋpän nadäwä täreneŋ? ¹⁴Man wärani täweraro unitäŋo mebäri ŋode; Äma näkŋo man kudupi yänjahäk täkaŋ uwä äma mujiŋi täŋ-irähuttäŋ kweko udewani. ¹⁵Tänjä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadänpän bänepi-ken peŋirä Satantä yäyomägat täyak uwä mujiŋi kädet miŋin pewän mäneŋo udewani. ¹⁶Tänpän ämawebe ätu näkŋo man kudupi pengän nadänkaŋ gäriŋi nadäk täkaŋ uwä mujiŋi kome pidämi, gänaŋ umu mobä uterak piweco udewani. ¹⁷^r Unita ämawebe udewani uwä näkŋo man bänepi-ken jäwäri ket nämo äpmonpani unita man u kadäni keräpigän yäpmän kuŋatneŋ. Bäräpi kubä ba näkŋo man yänjahänjirä yänjärok man yäwerit iwan täŋ yämiŋit täŋpawä kwitaŋpän näkŋo man kudupi u bäräneŋ penenŋ. ¹⁸⁻¹⁹^s Täŋjä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadäk täkaŋ upänkaŋ nadän bäräp ba moneŋ wädäk-wädäkta ämäŋi täktäk ba tuŋum imaka imakata yabänjäriŋpän täŋjirä unitä näkŋo man utpewä kumänjirän näkŋo man jopi täŋpek. Uwä mup wakiwaki gänaŋ mäneŋo udewani. ²⁰Tänpäkaŋ ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadänkaŋ bänepi-ken peŋpän kehäromi yäpmän kuŋat täkaŋ uwä mujiŋi kome gakŋi terak piweco u bureni ähan ba taŋi bumik ba bumta ahäneŋo udewani.

^q 4:12 Jon 12:40; Apos 28:26-27   ^r 4:17 Mat 26:31   ^s 4:19 Mat 19:23-24

Topän uwä kwawak pewän ijikta yäwani

Luk 8:16-18

21^t Jesutä manbiŋam u yän paotpäjä äneŋi yäwetkuk; Äma kubätä topän ijiŋpäŋ kăbot gănaŋ ba kăwut-ken pewek? Nămoinik! Kwawakgăn pewănkăŋ ijiŋ-yăŋewek. 22^u Bureni! Imaka imaka apiŋo kăbop itkaŋ uwă măden kwawak ahăŋiră api yabăŋpăŋ-nadăneŋ. Ba imaka imaka âmată yejămăk tăkaŋ uwă âneŋpăŋ kwawak api penek. 23 Unita âma jukuni nikektă năkŋo man ŋo ket nadăwut!

24^v Man tăwet tăyat uwă ket nadăk tăkot. In năkŋo man kudupi nadăŋ namiŋpăŋ nadăk-nadăkjin-ken âhan penpăŋ nadăneŋo uwă Anutută âtukăt yăpurărăt tamijirăn taŋi nadăneŋ. 25^w Unita in ŋode nadăwut; Äma kubätä imaka imani u yăpmăŋ kuŋarayăŋ tăko uwă imaka imani uwă yăpurărătpăŋ bumta imikta yăwani. Upăŋkaŋ âma kubätä imaka imani u nămo yăpmăŋ kuŋarayăŋ tăko uwă imaka imani u âneŋi yomăgatta yăwani.

Mujiŋi tădot tăkaŋ unităŋo man wărani

26 Ude yăŋpăŋ âneŋi man wărani kubă ŋode yăwetkuk; Man wărani kubă ŋode tăwera nadăwut; Äbot Anutută yabăŋ yăwat tăyak uwă ŋodewani; Äma kubätä mujiŋi epăni-ken piŋtăŋ kwek. 27^x Piŋ moreŋkaŋ kuŋirăn bipani kepma yară-yară itpăŋ mebări nămo kaŋpăŋ nadăŋirăn kăruk imătpăŋ amnek. 28 Kometă ini-tăgăn gakŋi yămiŋirăn tădotpăŋ păhămi pitpăŋ âronpăŋ bureni pătnek. 29^y Eruk bureni patpăŋ tăgaŋiră pugerek. Tăŋpăkaŋ âbot Anutută yabăŋ yăwat tăyak u udeyani.

Mastat mujiŋi tăŋo man wărani

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

30 Jesută ude yăŋpăŋ yăwetkuk; Man wărani jide u tăwerira Anutu tăŋo yabăŋ yăwat epăn unităŋo mebărita nadăwă tăreneŋ? Eruk, kubă ŋode; Äbot Anutută yabăŋ yăwat tăyak u ŋodewani; 31-32 Păya kubă wăpi mastat unităŋo mujiŋi tăpuri-inik, păya âtu tăŋo mujiŋi gămori-ken itkaŋ. Upăŋkaŋ mujiŋi u piweno uwă tădotpăjä taŋi tăŋpăŋ păhămi obăt tăŋpek. Obăt tăŋirăn barak u gănaŋ âyuŋ săkgămăn itnek.

33 Tăŋpăkaŋ Jesută âmawebe tăŋo nadăk-nadăki yabăŋpăŋ-nadăŋkaŋ nadăk-nadăkită tăga iŋitnaŋi udegăn Anutu tăŋo manbiŋam man wărani terakgăn yăwet tăŋkukonik. 34 Man mebări kwawak nămo yăwetkaŋ man wărani terakgăn yăwet tăŋkukonik. Tăŋpăkaŋ man mebări uwă iwarăntăkiye-kăt inigăn itkaŋ yăwet tăŋkukonik.

^t 4:21 Mat 5:15   ^u 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2   ^v 4:24 Mat 7:2   ^w 4:25 Mat 13:12

^x 4:27 Jem 5:7   ^y 4:29 Jol 3:13; Rev 14:15

Mänittä Jesu täño mani buramiŋkuk

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵Eruk kepma ukengän kome bipmänjirän Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Gwägu kukñi udude käda kuna yäk. ³⁶Yäweränä iwaräntäkiyetä ämawebe Jesu kakta äbuño päke u yepmanpeñ gäpe Jesutä itkuk-ken u gänañ ärowäkañ penta kuñkuñ. Kuñjirä ämawebe ätu gäpe ätu yäpmänkañ mäden yäwatkuñ. ³⁷⁻³⁸Eruk, Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak kuñtängän Jesu däpmona iwäwä gäpe mädeni käda gwäkita kunowä peñpäñ uterak däpmon patguñ-guñ täñkuk. Parirän mänit pähap piänjirän gwägu tokätkuk. Tokätpäñ gäpe gänañ äpmonjirän gäpetä gwägu gänañ äpmonpayäñ täñkuk. Ude täñpänä iwaräntäkiyetä Jesu yäwä kikuñränpäñ iwetkuñ; Ai! Yäwoñärewani, gwägu gänañ äpmonayäñ täkamäñ ño yäk. Gwägutä nidäpayäñ täyak ño. Gäk ninta butewaki nämo nadätan? ³⁹Iwaräntäkiyetä ude iweräwä eruk, Jesutä akuñpäñ mänit kañ-yänpäñ gwägu ñode iwetkuk; Bitnäñpäñ kwikinik isi! yäk. Yäweränä mänit kenta gwägu bitnäñpäñ waren mamäni nämo itkumän. ⁴⁰Ude täñpäñ Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Imata umuntäkañ? Nadäkinikjin näkken nämo peñpäñ umuntäkañ ba?

⁴¹Täñpäkañ Jesutä mänit kenta gwägu yäniñ bitnäñkuko u kañpäñ umun pähap nadäñpäñ ini-tägän näwetgäwet täñpäñ yänkuñ; Wa! Äma ño jidewani! Äma jopi kubätä ude täga tänañi nämo. Upänkañ äma ñonitä mänit kenta gwägu man yäwerirän mani buramikamän! yäk.

Äma mäjotä magät-pewän tänguguguj täñpani

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

5 ¹Eruk kumañ päñku gwägu kukñi udude käda Gerasa komeken ahänkuñ. ^{2z}Ahäñpäñ Jesu gäpe terak naniktä äpäñjirän äma mäjotä magärani kubä, äma kumbani äneñpani-ken naniktä ahäj yämiñkuk. ³⁻⁴Äma u noriyetä iñitna yänkañ kadäni kadäni keru kuroñi yen kehäromipäñ pädat täwäkañ yäpmäj däkñek täñkukonik. Uwä äma kubätä unitäño kehäromi yäpmäj äpnañi nämo, kehäromigämän. ⁵Täñpäñ kepma bipani mobä gänañ ba pom terak-terak kuñatkañ mobä yäpmänpäñ gupi awähutkañ kähän yäñtäñ kuñat täñkukonik.

⁶Kuñattängän Jesu ban udu irirän kañkañ bäräñej dubini-ken päñku gukut imäpmok täñkuk. ⁷⁻⁸^a Ude täñjirän Jesutä iwetkuk; Mäjo, gäk äma ño kakätäñpeñ ku! yäk. Ude iweränä äma u kähän pähap yänpäñ ñode yänkuk; Jesu, Anutu Ärowani täño nanaki, gäk jide täñ namayäñ äbätan? Anutu injamiken komi epän nämo gamayäñ yän näweri nadäwa!

⁹Yänjirän Jesutä iwet yabänkuk; Wäpka netä? Iweränä yänkuk; Nin mäjo mäyaptä äma ño terak itkamäñ unita wäpnin Mäyap yän niwet

^z 5:2 Mak 1:23   ^a 5:7 Mak 1:24

tākaŋ yāk. ¹⁰Ude yāŋpāŋ butewaki terak wari wari iwetkuŋ; Kome itkamāŋ ŋoken nanik niwat kireweno! yāk.

¹¹Man ude yāŋtāŋgān pom kubā tuān itkuko uken but ābot pāhap ketem naŋ irirā yabāŋkuŋ. ¹²Yabāŋpāŋ Jesu butewaki terak iwetkuŋ; But ābot udu yabātan? Niwat kireŋpewi uterak ārona yāk. ¹³Yāŋirā Jesutā yāniŋ kireŋpewān mājotā āma kakātāŋpeŋ kumaŋ but uterak āroŋkuŋ. Āroŋirā but 2,000 udetā bārāŋeŋ kumaŋ pāŋku geŋi-ken āriŋpāŋ gwāgu gānaŋ āpmonpāŋ ume naŋpāŋ kumbuŋ.

¹⁴Ude tāŋirā āma but watāni iranitā yabāŋpāŋ āmetpeŋ pāŋku āmawebe yotpārare ba deken deken ittāŋ kuŋkuŋo u manbiŋam u yāwetkuŋ. Yāwerākaŋ umuri ahāŋkuko u kāna yāŋkaŋ kuŋkuŋ. ¹⁵Kumaŋ pāŋku Jesuken ahāŋpāŋ kaŋkuŋ. Āma mājo māyaptā magārani u tek yamāk ikek, nadāwān tumbāpāŋ Jesu dubini-ken kwikinik maŋit irirān. U kaŋpāŋ āma pāke ābuŋo uwā umuntaŋkuŋ. ¹⁶Tāŋpāŋ āma kaŋpāŋ nadāŋkuŋo unitā āma mājotā magārani u ba but geŋi-ken āriŋpāŋ kumbuŋo unitāŋo manbiŋam yāwetkuŋ. ¹⁷Man u nadāŋ moreŋpāŋā Jesu iwetkuŋ; Gāk nintāŋo kome ŋo peŋpeŋ ku! yāŋ iwetkuŋ.

¹⁸Ude iwerāwā Jesu gāpe terak ārowayāŋ tāŋirān āma mājo yāwat kireŋ imiŋkuko unitā Jesu iwetkuk; Nadāŋ namiŋiri bok kuda! yāk. ¹⁹Iwerānā Jesutā iwetkuk; Nāmo! Gāk komeka-ken ku! Pāŋku meŋkaye notkaye Ekānitā tāŋkentāk ba iron ude tāŋ namitak yāŋ biŋam kaŋ yāwet. ^{20^b}Iwerānā āma u mani buramiŋpāŋ kuŋkuk. Kuŋpāŋā Jesutā tāŋ imiŋkuko unita āmawebe yotpārare kubākubā manbiŋam u yāwerānkaŋ yāŋkuŋ; Wāra! Imaka kudupipāŋ nadākamāŋ yāk.

Jesutā webe yarā yāpān tāgaŋkuŋ

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

^{21-23^c} Tāŋpāŋ Jesutā Gerasa kome peŋpeŋ gāpe terak āromaŋ gwāgu kukŋi ŋode kāda ābuk. Ābānkaŋ āmawebe bumta itgwājiŋkuŋ. Tāŋpāŋ ātu nanak irirān kābeyā yot tāŋo watā āma kubā wāpi Jairas unitā ahāŋpāŋ Jesu kaŋpāŋ gāmori-ken iŋami yāpān āpmonpāpāŋ butewaki terak ŋode iwetkuk; Nākŋo āpetna kumbayāŋ tāyak unita gāk pābā yāpā tāgakta ketka uterak tāga pewayāŋ? Ude tāŋpayāŋ tāno uyaku nāmo api kumbek yāk. ²⁴Ude iwetpāŋ imagurānkaŋ bok kuŋkumān. Kuŋirān āmawebe māyap tākŋun nikek iwatkuŋ. ²⁵⁻²⁶Iwarirā webe kubā kāyām ikek āmawebe bāmopi-ken itkuk. Webe u komepak kāyām kadāni kadāni tāŋ yāpmāŋ kuŋtāyon obaŋ 12 ude tāreŋkuk. U yāpātāgak āma māyaptā tāŋpena tāgawān yāŋkaŋ epān tāŋ yāpmāŋ kuŋirā komi pāhap nadāŋkaŋ moneŋi jop ahāwut yāpmāŋ ābāŋ itkuk. Tāŋkaŋ kāyāmi nāmo paotkaŋ wakiinik tāŋkuk. ^{27-28^d} Ude tāŋkaŋ webe unitā Jesu tāŋo

^b 5:20 Mat 4:25; Mak 7:31   ^c 5:23 Mat 8:3; Mak 7:32   ^d 5:28 Mat 14:36

manbiŋam nadānpāŋā āmawebe pāke u gānaŋ pāŋku Jesu tāŋo tekgān iŋirira kāyāma paorān yāŋkaŋ pāŋku mādeni-ken tekgān iŋitkuk. ²⁹ Ude iŋirirān uterakgān nāgāt kawuk taŋpāŋ gupi-ken komi nadāŋkuko u paotkuk.

³⁰ ^e Tāŋirān kadāni ukengān Jesu kehāromini ātu āma kubā terak kuŋtāŋirān nadāŋkuk. Nadānpāŋ āyāŋutpāŋ yāwetkuk; Nākŋo tek netātā iŋitak? ³¹ Yāwānā iwarāntākiyetā iwetkuŋ; Etāŋ, āmawebe māyap dumāŋ gāwatkaŋ u nāmo yabātan? Imata netātā nepmāŋitak yāŋ yāyan? ³² Yāŋirā Jesutā u netātā nākŋo tek iŋitak yāŋpāŋ āyāŋutpāŋ yabāŋ āyāŋutkuk. ³³ Yabāŋ āyāŋurirān webe ukeŋo Nākā tāyat yāŋpāŋ umun pāhap nadānpāŋ ābā Jesu gāmori-ken iŋami yāpān āpmonpāpāŋ mebāriŋi yāŋahāŋpāŋ iwetkuk. ³⁴ ^f Iwerirān Jesutā iwetkuk; Āpetna, nāka nadāŋ namikinik tāyan unita gepmaŋpa tāgatan. Pāŋku tāgaŋpāŋ sākgāmān kaŋ it!

³⁵ Man ude iwerirān āma ātu kābeyā yot tāŋo watā āma wāpi Jairas unitā yotken naniktā abāŋpāŋ Jairas iwetkuŋ; Āpetka kumak yāk. Kumakopāŋ imata Jesu jop yāŋikŋat yāpmāŋ kwayāŋ? ³⁶ Yāwāwā Jesutā man yāŋkuŋo u nadānpāŋ Jairas iwetkuk; Umuntāweno! Nadāk-nadākka nākagān kehāromi peyi!

³⁷ Ude yāŋpāŋ āmawebe pāke itkuŋo unita yājiwātpāŋ āma yarākubā Pita, Jems-kāt Jems noripaki Jon ugānpāŋ yāmagut yāpmāŋ kuŋkuk. ³⁸ Yāmagut yāpmāŋ kuŋtāŋgān Jairas tāŋo yotken ahāŋpāŋ yabāŋkuŋ; Yāŋtābātet yāŋpāŋ konām butewaki pāhap tāŋ irirā. ³⁹ Ude yabāŋkaŋ yot gānaŋ āroŋpāŋ yāwetkuk; Mebāri imata yāŋtābātek yāŋpāŋ konām butewaki ŋo tāŋ itkaŋ yāk? Webe gubaŋ ŋo nāmo kumak. Dāpmon pat itak. ⁴⁰ ^g Ude yāwānā kaŋ-māgayāŋkuŋ. Kaŋ-māgayāwāwā yāŋ-yāwat-pewān yāman āpāmaŋ kuŋirā webe gubaŋ kumbuko unitāŋo miŋi nani-kāt iwarāntākiye yarākubā ukāt webe gubaŋ kumbanitā patkuk-ken u āroŋkuŋ. ⁴¹ ^h Āroŋpāŋā webe kumbani u kerigān iŋitpāŋ iniken man terak ŋode iwetkuk; Webe gubaŋ, aku! (U iniken man terak Talita kumi yāŋ iwetkuk.) ⁴² Ude yāŋirān uterakgān webe gubaŋ uwā akumaŋ kuŋatkuk. (Webe gubaŋ unitāŋo obaŋ 12 ude.) Tāŋirān kaŋpāŋ miŋi nani-kāt iwarāntākiye yarākubā u keru iŋkuŋ. ⁴³ ⁱ Tāŋpāŋ Jesutā manbiŋam u nāmo yāŋahāneŋ yāŋpāŋ webe gubaŋi u miŋi nani-kāt iwarāntākiye yarākubā u yāwetpāŋ yāniŋ bitnāŋkuk. Yāniŋ bitnāŋpāŋ ketem imā naŋpān yāŋ yāwetkuk.

^e 5:30 Luk 6:19   ^f 5:34 Mak 10:52; Luk 7:50, 17:19   ^g 5:40 Jon 11:11   ^h 5:41 Luk 7:14
ⁱ 5:43 Mak 1:44, 7:36

Nasaret naniktä Jesu mäde ut imiņkuņ

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

6 ¹Jesu iwaräntäkiye-kät yotpärare u penņeņ Jesutä ini yotpärare-ken kuņkuņ. ²^j Pänku irirä Juda täņo Orekirit kadäni täņirän käbeyä yot gänaņ äronņpäņ Anutu täņo manbiņam yänahänņpäņ yäwetkuk. Yäwerirän nadänkaņ mäyaptä nadäwätäk taņi täņpäņ yänkuņ; Äma ño nadäk-nadäk pähap ñowä de yäpuk? Ba imaka imaka ämatä täga tänaņi nämopäņ täk täyak u kehäromi netä imiņkuk? ³^k Äma ño yot täņpanigän ño yäk. U Maria täņo nanakigän. Noriye Jems, Joses, Juda kenta Saimon u nadäkamäņ yäk. Ba wanoriye ninkät penta it tākamäņ ño yäk. Ude yänņpäņ Jesuta nadäwä wakņkuņ.

⁴^l Täņirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täņo epän äma oraņ yämik täkaņ upänkaņ ini komeken nanik ba noriye miņiye naniye u bitnäk täkaņ yäk. ⁵Eruk, ini yotpärare-ken naniktä mäde ude ut imiņpewä Jesutä kudän kudupi ñoken täga nämo täņpet yän nadänkuk. Äma käyäm ikek yarä-gänpäņ keritä yepmäņit-pewän tägaņkuņ. ⁶Täņpäkaņ ämawebe nadäk-nadäkitä kehäromi nämo nadäņ imiņkuņo unita nadäwän täga nämo täņkuņ.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Eruk yotpärare it yäpmäņ kuņkuņo udegän päņku Anutu täņo manbiņam yäwetpäņ yäwoņäreķ täņtäņ kuņkuk. ⁷⁻⁹^m Täņtäņ kuņtäņgän iwaräntäkiye 12 yänņpäbä yepmaņpäņ yarä-yarä yäpmäņ daniņpäņ mäjo yäwat kirekta kehäromi yämiņpäņ jukuman ñode yäwetkuk; In imaka kubä nämo yäpmäņkaņ kuneņ. Yäk, ketem, moneņ imaka nämo yäpneņ. Ähottaba-kät kuroņjin ärärani ugänpäņ kaņ yäput. Ba tek gupjin terak itkaņ unitagän kaņ kut. ¹⁰Pänku kome kubäken ahänņpäņ äma kubätä yori-ken yän-täkņat yäpmäņ ärowänä ugän itpäņ epän täņ paotkaņ kome kubäken kaņ kut. ¹¹ⁿ Täņ, kome kubäken ahänjirä not nämo täņ tamiņpäņ manjin bitnäwäwä mäde kaņ ut yämut. Mäde ut yämiņpäņ kugun kuroņjin-ken nanik pewä maņpäpeņ kaņ kut. Ude täņirä tabänņpäņ kaņ umuntawut!

¹²Jesutä jukuman ude yäwetpäņ yäniņ kireņpewän päņku ämawebe bänepi sukurekta manbiņam yäwetkuņ. ¹³^o Ude täņit mäjo äma magärani bumta yäwat kireņit, käyäm ikek mäyap ume gakņi ärut yämiņpewä tägaņit täņkuņ.

^j 6:2 Jon 7:15   ^k 6:3 Jon 6:42   ^l 6:4 Jon 4:44   ^m 6:7 Luk 10:1   ⁿ 6:11 Apos 13:51
^o 6:13 Jem 5:14

Herottä Jon utpewän kumbuk

Mat 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹⁴P Eruk, Jesu ba iwaräntäkiyetä yäpätägak epän täj yäpmäj kuñtäko ämawebetä nadänpäj biñam pähap yänjirä Herottä nadäñkuk. Man mebäri mebäri ñode yäk täñkuñonik. Ätutä ñode yäk täñkuñonik; U Jon ume ärut yämani äma u kumbani-ken naniktä akuñkuko unita kehäromini nitek yäj yänkuñ. ¹⁵Ätu täwä Äma u Elaija yäj yänkuñ. Ba ätu täwä Äma u Anutu täño man yänahäwani äma kubä bian itkuño udewani yäj yänkuñ. ¹⁶Yänätäko Herottä nadänpäj yänkuk; Ude nämo! yäk. Jon kotäki madäñkuro ukeñonitä äneji akuñkuk! yäk.

¹⁷⁻¹⁸q Herottä man yänkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herottä yänpewän komi ämatä Jon iñitpäñ keru kuroñi pädat tänpäj komi yotken teñkuñ. Mebäri ñodeta; Herottä monäni Filip unitäño webeni wäpi Herodias yomägatpäñ inita yäpuko unita Jontä kadäni kadäni ñode iwet täñkukonik; Gäk monäka Filip täño webeni yomägatkuño uwä бага man irepmiñpäñ täñkun yäk. ¹⁹⁻²⁰Ude iwet täñkuko unita Filip webeni Herodias uwä Jonta kokwawak nadäj imiñpäñ utta kädetta wäyäkñek täñkukonik. Täñjirän Herottä ini uwä Jon uwä Anutu täño kädet siwoñi iwarani äma yänpäñ watäni it imik täñkukonik. Unita Jontä man yänjirän nadäwän inide kubä tänpäpäñ nadäwätäk täñkañ Jon täño man nadäkta gäripi nadäk täñkukonik.

²¹Eruk Herodiastä Jon utta kädetta wäyäkñeñtäñ kuñtäyon kädet ñode ahäñkuk; Herottä ini ahäwani kadäni-ken äma ärowani ba iwan täño watä äma ba Galili kome täño ekäni ekäni yänpabä yepmañpäñ äñnak-äñnak pähap täj yämiñkuk. ²²⁻²³r Ude täj yämän nañ irirä Herodias äperi yänpewän päñku äma ketem nañ itkuño u iñamiken itpäñ kap kuroñ täñkuk. Kap kuroñ täj irirän Herot ini ba ämaniye-kät kañgärip täñkuñ. Kañgärip tänpäj Herottä äma ärowani itkuño u iñamiken webe uwä yänkehäromtak man ñode iwetkuk; Gäk imaka jopi u ba u unita yäwiwä gamayäj yäk. Ba tuñumna ba kome kañiwat täyat unita yäwiwä yäpmäj daniñpäñ moräki gamayäj yäk. ²⁴Webe uwä man u nadänpäj yäman äpmonpäñ miñi iwet yabäñkuk; Meñ, näk imatäkenta yäweret? Yäwänä miñitä iwetkuk; Kuñkañ Jon, ume ärut yämani unitäño gwäkita yäwet yäk.

²⁵Ude iweränkañ äperi bäräñeñ päñku intäjukun äma u iwetkuk; Gäk Jon, ume ärut yämani unitäño kotäki madäj täkñeñpäñ gwäki gäpe gänañ peñkañ äbä nam yäk. ²⁶Yänjirän Herot butewaki pähap nadäñkuk. Butewaki nadäñkukopäj äma ärowani iñamiken ba noriye iñamiken man kehäromi yänkuko u nadänpäj näka nadäñjirä äpani

tānjpek yānpān nadān imiŋkuk. 27-28 Nadān imiŋpān bārānēn Jon kotāki madān tākŋeŋpān gwāki yāpmān ābākta komi āma kubā iwerān kuŋkuk. Komi āma unitā komi yot gānaŋ āronpān Jon u kotāki madān tākŋeŋpān gāpe gānaŋ peŋpān yāpmān pābā Herodias āperita imiŋkuk. Imānkaŋ webe gubaŋi unitā miŋiken yāpmān kuŋkuk. 29 Ude tānjirā Jon tāŋo iwarāntākiyetā biŋam u nadānpān Jon gupi yāpmān pāŋku awaŋ āneŋkuŋ. Ugān.

Jesutā āma 5,000 ketem yepmān towiŋkuk

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

30^s Tānpākaŋ Jesutā iwarāntākiye yāwerān kuŋtānpā kuŋkuŋo u āneŋi āyāŋutpeŋ Jesuken pābā manbiŋam āmawebe yānpān-yāwoŋārek tāŋkuŋo u ba imaka imaka tāntān kuŋatkuŋo unitāŋo manbiŋam iwetkuŋ. 31^t Tānjirā āmawebe māyap Jesu kāna yāŋkaŋ kuŋkaŋ ābāk tāŋkuŋ. Unita jide tānpān ketem nāne yānpān iwarāntākiye ŋode yāwetkuk; Pāŋku kome āma nāmo itkaŋ-ken itpān-nadāk tāna yāk. 32 Ude yāŋkaŋ kuna yāŋpeŋ gāpe terak āronpān āma nāmo itkuŋ-ken u kuŋkuŋ. 33 Kuŋjirā āmawebe māyaptā yabānpān-nadāk tāŋkaŋ komeni komeni akuŋ kireŋpān intājukun pāŋku kome Jesu-kāt iwarāntākiyetā itpān-nadāk tānayaŋ yāŋkuŋ-ken u it kireŋkuŋ.

34^u Eruk Jesutā gwāgu gāgāni-ken udu ahānpān gāpe terak naniktā āpānpān āmawebe ābot pāhap yabāŋkuk. Yabānpān ironi kodāŋatā butewaki tāntān kuŋat tākaŋ ude bumik tāŋ irirā yabānpān butewaki nadān yāmiŋkuk. Ude nadānpān pengān Anutu tāŋo kādet mebāri mebārīta yāwetpān yāwoŋārek tāŋkuk.

35^v Ude tāŋ irirān kome dapuri āpmonpayaŋ tāŋkuk. Tānjirān iwarāntākiyetā pāŋku Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo gāgāni-ken iritna kome bipayaŋ tāyak. 36 Unita āmawebe yāwetpewi pāŋku yotpārare it yāpmān kukaŋ-ken uken pāŋku ketem ini-ini gwāki peŋpān yāpmānpān naŋput yāŋ iwetkuŋ. 37 Ude iwerāwā Jesutā yāwetkuk; Intā tāga nāmo yāmineŋ? Ude yāwerānā yāŋkuŋ; Jide tānpān yāmine? Moneŋ taŋipān uyaku āmawebe pāke ŋonita ketemā yāmine yāk. Upāŋkaŋ moneŋ taŋi de yāpmānpān āmawebe māyap ŋo yepmān towinayaŋ?

38 Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Pāŋku āmawebe yāwet yabāwut. Iniken dākum jideka itkaŋ? Ude yāwānā pāŋku yabānpān-nadānkaŋ ābā iwetkuŋ; Kārāga 5kāt gwāgu tom yarā ude itkaŋ yāk. 39-40 Ude yāwāwā Jesutā yāwet-pewān āmawebe kome terak ābot-ābot maŋjirāntān yāpmān kuŋkuŋ. Ābot ātu 100, ābot ātu 50 ude maŋjirāntān yāpmān kuŋkuŋ. 41^w Eruk maŋjirāntān yāpmān kuŋjirā Jesu kārāga 5 ukāt gwāgu tom yarā ukāt yāpmānkaŋ kunum terak dorānpān Anutu-ken bānep

^s 6:30 Luk 10:17   ^t 6:31 Mak 3:20   ^u 6:34 Mat 9:36   ^v 6:35 Mak 8:1-9   ^w 6:41 Mak 7:34

täga man iwetkuk. Iwetpäñ käräga tokätpäñ iwaräntäkiyeta yämänkañ unitäwä ämawebe bumta päke unita yämiñtäñ kuñkuñ. Täñpäñjä gwägu tom udegän täñkuk. ⁴²⁻⁴³ Ude täñkañ ämawebe päke unitä nañpä koki täñpäpäñ ätu jop peñkuñ. Täñpäkañ jop patkuño u iwaräntäkiyeta yäpmäñpäñ yäk 12 ude daiwä tokneñkuñ. ⁴⁴ Ämawebe Jesutä yepmäñ towiñkuko uwä 5,000 ude. Täñpäkañ u äma ekäni-gänpäñ daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesu gwägu terak yeñtäñ kuñkuk

Mat 14:22-23; Jon 6:16-21

⁴⁵ Täñpäkañ pengän Jesutä iwaräntäkiye yäwet-pewän gäpe terak äromañ gwägu gägäni kukni udude käda Betsaida kome käda intäjukun kuñkuñ. Kuñirä Jesutä ämawebe päke u yäwerän kuñtäñpä kuñkuñ. ⁴⁶ ^x Ämawebe kuñtäñpä kuñirä Jesu iniwä nani-kät man yädayäñ pom terak äronjuk.

⁴⁷ Äronjukoko ittängän kome bipmäñ uränkañ gäpe iwaräntäkiyeta yäpmäñ kuñkuño u gwägu bämopi-ken kuñirä Jesu inigän pom terak itkañ yabänjuk. ⁴⁸ Iwän mänit tañi pähap piänjirän iwaräntäkiyeta gäpe täñpena kwän yänkañ pipiri kubä täñ irirä. Eruk tamimañ barak nämo mañjirä Jesu uwä iwaräntäkiyeta itkuñ-ken uken kwa yänpäñ gwägu terak yeñtäñ kuñkuk. Gwägu terak yeñtäñ kumañ päñku iwaräntäkiye dubini-ken ahän yämiñjirän kañkuñ. ⁴⁹⁻⁵⁰ ^y Kañpäñjä mäjo kubätä äbatak yänkañ umun pähap nadäñpäñ kähän yänkuñ. Kähän yänjirä Jesutä pengän yäwetkuk; Umuntäneño, näkña äretat yäk.

⁵¹⁻⁵² ^z ^a Ude yänpäñ gäpe iwaräntäkiyeta itkuño uterak äronpäñ bok irirä iwän mänit bitnäñjuk. Iwän mänit bitnäñjirän nadäwä umuri pähap kubä täñkuk. Imata, Jesutä ketem yäpmäñ daniñpäñ ämawebeta yämiñjirän kañkuño upänkañ Jesu täño mebäri ket nämo nadänkuño unita nadäk-nadäki-ken nadäwä nämo tärenjuk.

Jesutä käyäm ikek mäyap yäpäñ tägañkuñ

Mat 14:34-36

⁵³ Jesutä gäpe terak ärowänkañ penta kuñtängän Genesaret komeken ahänjuk. Ahänpäñjä gäpe täño yen yäpmäñ päñku päya kujat terak topmäñpäñ peñkuñ. ⁵⁴⁻⁵⁵ Peñpäñ kunayäñ täñjirä ämawebetä Jesu kañpäñ nadänkañ päñku yotpärare Genesaret kome kädata ittän kuñkuño u biñam yäweräkañ ämawebe käyäm ikek gärañ täñpäñ yäpmäñ Jesutä itkuk-ken ugän iwatkuñ. ⁵⁶ ^b Täñpäñ yotpärare tañi ba täpuri ba tobät yotken epän täñtäñ kuñjirän ämawebe käyäm ikek

^x 6:46 Luk 5:16, 6:12; Luk 9:28   ^y 6:49 Luk 24:37   ^z 6:51 Mak 4:39   ^a 6:52 Mak 8:17

^b 6:56 Mat 14:36

kwawakgän yepmanpän Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; Nadän yämiñiri tekka moräkigän injirirä käyami paorut yän iwetkuñ. Ude iwerä nadän yämiñiran käyäm ikek teki moräkigän injitkuño u kudup tağan moreñkuñ.

Äbek ora täño man

Mat 15:1-9

7 ¹Parisi äma ätukät Baga man yäwoñärewani äma ätu Jerusalem naniktä äbänpän Jesuken ahänpän itkuñ. ^{2c} Tänpän yabänkuñ; Jesu täño iwaräntäkiyetä Parisi äma täño бага man pewani u nämo iwatpän keru nämo ärutkañ ketem jop yäpmänpän nañkuñ. Ude täñirä yabäwä siwoñi nämo täñkuñ. Bänepi tänpä wakañ yän nadänkuñ. ³Unitäño mebäri ñode; Parisi ämakät Juda nanik ämawebe kudup keru ärutkañ-gän ketem nak täñkuñonik. Uwä äbekiye oraniye täño бага man buramiñpän ude täk täñkuñonik. ^{4d} Ba käbeyäken naniktä äbänpän ketem näna yänpänä keru ärutkañ uyaku tağa näneñ. Täñkañ gäpe, käbot ba imaka imaka ärut täñkuñonik. Ude nämo tänowä bänepniñ yäpna waneñ yän nadäk täñkuñonik. Tänpän imaka imaka mebäri mebäri äbekiye oraniyetä pewani ugän iwatpän täk täñkuñonik.

⁵Mebäri unita nadänpän Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani ämatä Jesu ñode iwet yabänkuñ; Gäwaräntäkaye imata nintäño äbekniye oraniye täño бага man u nämo iwat täkañ? Keru nämo ärutkañ imata ketem jop nak täkañ? Ude täk täkañ uwä bänepi tänpäwak täkañ yäk.

^{6-7e} Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peñirän ñode yänkuko uwä bureni ahätak;

Äma äbot ño menitä näk naniñ oret täkañ upänkañ bänepitä näka bitnäk täkañ.

Äma täño бага mangän iwat täkañ unita naniñ orerirä näk nämo nadän yämik täyat yäk. *Ais 29:13*

⁸In Anutu täño бага man peñpän komen äma täño бага man buramiñpän kuñat täkañ.

⁹Ude yänpän yäwetkuk; In Anutu täño man weñkireñpän injinken nadäk-nadäk kädet ugänpän iwat täkañ. U siwoñi yän nadäk täkañ upänkañ näkä nadäwa siwoñi nämo täk täyak. Unita kädet udewanigän kubä ñode täwera mebärijin nadäwut. ^{10f} Orajin pähap Moses bian jukuman ñode yänkuk; Gäk meñka nanka orañ yämen. Ba kubä ñode; Äma kubätä miñi nani yebewänä kumän-kumän utneñ yän yänkuk.

¹¹Eruk, in man u nadäkañ upänkañ mäde ut imiñpän ñode yäk täkañ; Äma kubätä imaka tağa kubätä miñi nani täñkentän yämikta yäwekopän

^c 7:2 Luk 11:38   ^d 7:4 Mat 23:25   ^e 7:6 Ais 29:13   ^f 7:10 Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16

node yäwerek; Ŋo ekta taminajipän ek jop irirän Anututa biŋam peyat yän yäwerek. Wa! Miŋi nani nämo nadän yämiŋpäŋ ude yäweko uwä in täga täyan yän iwetneŋ. ¹²Meŋnan tuŋum upän täŋkentän yäminajŋi nämo yän iwetneŋ. ¹³Jesutä ude yäwetpäŋ yänkuk; In ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo man u weŋkireŋpäŋ injinken man ugänpäŋ iwat täkaŋ. Täŋpakaŋ ugän nämo. Imaka ätu udegän täk täkaŋ yän yäwetkuk.

Imatäkentä bänepnin täga täŋpän waneŋ?

Mat 15:10-20

¹⁴Jesutä ude yänpäŋ ämawebe äneŋi yänpäbä äbot kubägan yepmaŋpäŋ yäwetkuk; In juku peŋirä man kubä täwera nadäwut; ¹⁵ Imaka nänpanitä bänepjin nämo täŋpawak täkaŋ. Imaka bänepjin-ken nanik äbäk täyak unitägan bänepjin täŋpawak täkaŋ. ¹⁶Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

¹⁷Eruk ude yänpäŋ ämawebe yepmaŋpeŋ yot gänäŋ äroŋkuk. Äroŋjirän iwaräntäkiyetä man wärani yänkuko unita iwet yabänkuŋ. ¹⁸Iwet yabäwä yäwetkuk; Ai! In nadäk-nadäkjin nämo ba? Mebäri ŋodeta nämo nadäkaŋ? Imaka kokjin gänäŋ äpmok täyak unitä bänepjin imata täŋpän waneŋ? ¹⁹Ketem nak täkaŋ unitä bänepjin-ken nämo äpmok täkaŋ. Uwä päpmo ini irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpämaŋ kuk täkaŋ yän yäwetkuk. Ude yäwetkuko uwä ketem ätu Juda naniktä yäjiwäranŋi u kuduŋtagän Jesutä tägagan yän yänkuk.

²⁰Ude yänpäŋ kubä pen ŋode yäwetkuk; Imaka waki bänepjin-ken nanik-tägan äbäk täkaŋ unitä Anutu iŋamiken täŋpewä waki täk täkaŋ. ²¹⁻²²Äma bänepi-ken naniktä imaka abäk täkaŋ u ŋode; Nadäwäwak, kubokäret, kubota, äma kumän-kumän däpmäk, webe yäpmänpäŋ pek, yabängärip, bänep iyap, jop yäkŋat-yäkŋat, kokwawak yäpmän kuŋat-kuŋat, me yäkyäk, yänpäŋ-yabän yawat, ärowani täktäk, Anututa nadäwä äpani täktäk. ²³Imaka wakiwaki udewani äma ini bänepi-ken naniktä ahänpäŋ täŋpewä wak täkaŋ. Täŋjirä Anututä yabäwän wakiinik kubä täk täkaŋ.

Webe kubätä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuk

Mat 15:21-28

²⁴Eruk Jesu kome u peŋpeŋ Tire komeken kuŋkuk. Päŋku ahänpäŋ ämatä nabäneŋ yän nadänpäŋ yot kubä gänäŋ käbop äroŋkuk. Käbop äroŋkukopän jide täŋpäŋ käbop-inik irän? ²⁵⁻²⁶Yot gänäŋ äro irirän pengän webe kubätä Jesu äbäk yän yänjirä nadänkuk. Webe uwä guŋ äbotken nanik, kome kubä wäpi Siria Ponika uken nanik. Eruk webe unitä Jesu äbäk yän yänjirä nadänpäŋä äperi mäjotä magätkuko unita

§ 7:15 Apos 10:14-15

yānpāṅ bārāneṅ pāṅku Jesu gāmori-ken iṅami yāpān āpmonpāpāṅ patkuk. Ude tāṅkaṅ konām butewaki tāṅpāṅ iwetkuk; O Jesu, mājo āpetna magārako u iweri kaṅ kwān yāk. ²⁷Ude iwerānā Jesutā iwetkuk; Nanak tāṅo ketem yāyomāgatpāṅ aṅta yāmiwā nāmo tāgawek. Ironironita yāmīna naṅpā koki tāṅpākaṅ uyaku yāk. ²⁸Ude yāwānā webe unitā man kowata ṅode iwetkuk; Ekāni, bureni yāyan upāṅkaṅ aṅ uwā ironitā ketem naṅkaṅ kokoki pewā maṅjirā upāṅ jop waki nak tākaṅ yāk.

²⁹Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Tāga yāyan unita nadāṅ gamitat. Eruk tāga, kuyi! Mājo āpetka kakātāyak yāk. ³⁰Ude iwerānkaṅ kumaṅ komeni-ken ahāṅpāṅ pāṅku ini yotken āronpāṅ kaṅkuk; Āperi mājo kakātāṅpeṅ kuṅjirān kwikinik patkuk.

Jesutā āma guṅ kubā yāpān tāgaṅkuk

³¹^h Tāṅpākaṅ Jesu uwā Tire kome peṅpeṅ Sidon kome irepmitpāṅ pābā Galili gwāgu kāda Dekapolis kome ahāṅkuk. ³²Ahāṅjirān āma guṅ kubā, man nāmo nadāwani ba man yākyākta meberi bārāpi, u imagut yāpmāṅ Jesuken ahāṅpāṅ butewaki man ṅode iwetkuṅ; Jesu, ketka āma ṅo terak pe! yāk. ³³ⁱ Ude iwerā nadāṅpāṅ Jesutā āma uwā ketwāra tāṅjireṅpewān pāṅku inigān irānkaṅ kerī nanakitā jukuni-ken peṅkuk. Tāṅpāṅ iwit kerī-ken utpāṅā meberiken iṅitkuk. ³⁴^j Ude tāṅpāṅ kunum terak iṅjirepewān ārowāpāṅ āma unita butewaki pāhap nadāṅpāṅ jākjāk yāṅpāṅ iwetkuk; Nadāwi tumbut! (U iniken man terak Epata! yāṅ iwetkuk.) ³⁵Ude yāwānā uterakgān jukunitā nadāwān tumbāpāṅ meberi imaka pidām taṅjirān man sākgāmān yāṅkuk. ³⁶^k Tāṅjirān Jesu āmawebetā manbiṅam u nāmo yāṅahāneṅ yāṅpāṅ yājiwātukuk. Yājiwātukuko upāṅkaṅ man nāmo buramiṅkuṅ. Nāmo, u ehutpāṅ yāṅahāṅtāṅ kuṅkuṅ. ³⁷^l Ude yāṅahāṅjirā āmawebe biṅam u nadāṅkuṅo unitā yāṅkuṅ; Wāra! Imaka imaka tāk tāyak u kudup tāgagān tāk tāyak! yāk. Āma man nāmo yāwani tāṅpewān man yāk tākaṅ ba man nāmo nadāwani imaka tāṅpewān man nadāk tākaṅ. U inide kubā! yāṅ yāṅkuṅ.

Jesutā āmawebe 4,000 ketem yepmāṅ towiṅkuk

Mat 15:32-39

8 ¹⁻²^m Kadāni ukengān āmawebe ābot pāhap Jesuken āneṅi tokṅeṅpāṅ nakta jop irirā iwarāntākiye yāṅpewān ābāpāṅ yāwetkuk; Āmawebe ṅo ninkāt kepma yarākubā it yāpmāṅ ābāṅkā nakta bumta yenjirā yabāṅpāṅ butewaki nadātāt. ³Jop yepmana pāṅku kādet miṅin nakta kumneṅ. Ātu ban naniktā ābuṅ yāk.

⁴Ude yāwerānā iwarāntākiyetā iwetkuṅ; Kome jopi-ken ṅodeken ketem deken nanikpāṅ yāpmāṅpāṅ āma ābot ṅodewanita yāmīne? ⁵Yāwāwā

^h 7:31 Mat 15:29-31 ⁱ 7:33 Mak 5:23; Luk 4:40, 13:13 ^j 7:34 Mak 6:41; Jon 11:41

^k 7:36 Mak 1:43-45 ^l 7:37 Ais 35:5 ^m 8:2 Mak 6:34-44

yäwetkuk; Inken käräga jidetä itkañ? Yäweränä iwetkuñ; 7tägän itkañ yäk. ⁶Ude iwerä nadänkañ Jesutä ämawebe yäwet-pewän kome terak mañit yäpmän kuñkuñ. Täñkañ käräga 7 ñokeño yäpmänpäñ Ekäni bänep täga man iwetkañ tokätpäñ iwaräntäkiyeta yämiñkuk. Yämänkañä iwaräntäkiyeta ämawebe päke unita yämiñ yäpmän kuñkuñ. ⁷Täñkañ gwägu tom yarägan itkuño u udegän Ekäni bänep täga man iwetkañ yäpmän daniñpäñ iwaräntäkiyeta yämänkañ ämawebeta yämiñkuñ. ⁸Yämä äma 4,000 bumik itkuño u nañpäñ koki täñkuñ. Nañpä tagawäpäñ ketem ätu jop patkuño uwä iwaräntäkiyeta yäpmänpäñ yäk 7 ude daiwä tokñeñkuñ. ⁹Ude täñkañ ämawebe u yäwet-pewän ini komen komen kuñtäñpä kuñkuñ. ¹⁰Kuñ moreñirä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ päñku Dalmanuta komeken uken ahänkuñ.

¹¹ⁿ Uken ahänpäñ irirä Parisi äma ätu Jesuken äbänpäñ manken tena yänkañ yänjabäk kehäromigän iwetpäñ ñode iwet yabänkuñ; Ai! Kudän kudupi kubä täñiri kañpäñ Anututä gepmañpäñ äpun yän nadäna! ¹²^o Iwerirä Jesutä gañani nadänpäñ yäwetkuk; Äma udewani imata kudän kudupi täñiri kanayän yänkañ nadäk täkañ? Näk bureni täwetat. Näk kudän kudupi kubä nämoinik täwoñärewayän! ¹³Ude yänpäñä yepmañpeñ iwaräntäkiye yän-yäkñat yäpmän gäpe terak äromañ gwägu ani kukñi udude käda äronkuñ.

Parisi äma täño kudäni u yis udewani

Mat 16:5-12

¹⁴Tänpäkañ iwaräntäkiyeta guñ tañpäñ käräga däkum mäyap nämo yäpuñ. Gäpe terak kubägan itkuko ugänpäñ yäpuñ. ¹⁵^p Eruk kuñtängän Jesutä man ñode yäwetkuk; In Parisi ämakät Herot täño yis unita ket nadänpäñ kañ kuñarut! ¹⁶Yäweränä iwaräntäkiyeta ini-tägan näwetgäwet täñpäñ yänkuñ; Kärägata guñ tañpeñ äbämäño unita käwep nadänpäñ niwetak yäk. ¹⁷^q Man ude yänjirä Jesutä nadänpäñ yäwetkuk; Kärägata guñ tañpeñ äbänjopän imata yänpäñ-nadäk täkañ? Wari wari täwet yäpmän äbäk täyat u mebäri nämo nadäkañ? Bänepjin nämo piräreytäak? ¹⁸^r Dapunjin tumbani ba jukujintä nämo nadäk täkañ? Täñä ketem yepmän towiñkuro u yabänpäñ-nadäk täñpäñ guñ tañkuñ? ¹⁹^s Käräga 5 yäpmän daniñpäñ äma 5,000ta yämiñira kokoki itgän täñkuño u yäk jide daiñkuñ? Yäwerän 12 yän iwetkuñ. ²⁰^t Ba käräga 7 yäpmän daniñpäñ äma 4,000 yepmän towiñira kokoki itgän täñkuño u yäk jide daiñkuñ? Ude yäwänä 7 yän iwetkuñ. ²¹Yäwäwä yäwetkuk; Upän imata nämo nadäwä tumänkañ?

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägañkuk

²²Ude yäweränkañ gwägu terak kuñtängän Betsaida komeken ahänkuñ. Ahänjirä uken äma ätutä noripak dapuri tumbani yänikñat

ⁿ 8:11 Mat 12:38   ^o 8:12 Luk 11:29   ^p 8:15 Luk 12:1   ^q 8:17 Mak 6:52   ^r 8:18 Jer 5:21; Mak 4:12; Apos 28:26   ^s 8:19 Mak 6:41-44   ^t 8:20 Mak 8:6-9

yäpman Jesuken kuŋkuŋ. Paŋku dubini-ken ahänpänä Jesutä kerä dapuri waki terak peŋirän tägawän yänpän butewaki man iwetkuŋ. ²³Eruk ude iwerirä Jesutä äma uwä inŋitpän yänŋkŋat yäpman yotparare gägäni-ken kuŋkuk. Paŋku dapuri-ken iwit utpän keritä gupi terak peŋpän iwetkuk; Imaka kubä käyan ba nämo? ²⁴Iweränä yänŋkuk; Ai, äma yabätat upänkaŋ u wäranigän, päya ude bumik yabätat. Ket nämo yabätat yäk. ²⁵Ude yäwänä Jesutä kerä dapuri-ken äneŋi peŋirän eruk dapun säkgämän ijiwän kuŋkuŋ. Ijiwän kwäpän imaka kudup kwawakgän yabänŋkuk. ²⁶Ude tänpänä Jesutä iwetkuk; Gäkŋa yotken siwoŋi kuyi. Yotparare-ken äroweno.

Pitatä Jesu täŋo mebari yänahänŋkuk

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷Ude täŋkaŋ Jesu iwaräntäkiye-kät Sisaria Pilipai komeken kuŋkuŋ. Kuŋtängän iwaräntäkiye ŋode yäwet yabänŋkuk; Ämawebetä näka netä yän näwet täkaŋ? ²⁸Yäwänä iwetkuŋ; Ätutäwä Jon ume ärut yämani yän yäk täkaŋ. Ba ätutäwä gäk profet bian Elaija yän yäk täkaŋ. Täŋ, ätutäwä profet bian itkuŋo uken nanik kubä yän yäk täkaŋ. ²⁹Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Tänpäkaŋ inŋinä näkawä netä yän yäk täkaŋ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Kristo, Anututä bian nin täŋkentän nimikta iwoyäwani u yäk. ³⁰Ude yäwänä Jesutä iniken mebari äma ätu nämoinik yäwetneŋ yänpän yäniŋ bitnäŋkuk.

Jesu ini kumäkta yänahänpän yäwetkuk

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹Kadäni uken Jesutä yäput peŋpän man ŋode yänahänpän yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä komi mäyap api nadäwek. Tänpäkaŋ Juda täŋo äma ekäni, ba bämop äma intäjukun tänpäni-kät Baga man yäwoŋärewani äma unitä Äma Bureni-inik mäde ut imiŋpän kumän-kumän api utneŋ. Tänpäkaŋ utpän änenayän tänpän kepa yaräkubä täreŋirän äneŋi api akwek. ³²Man u yänkwawa tawänkaŋ Pitatä inigän yänŋkŋat yäpman paŋku ibeŋkuk. ³³Tänpänä Jesutä äyänutpän iwaräntäkiye yabänpän Pita iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk man nadätan uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä äma täŋo nadäk-nadäkgän.

³⁴^x Jesutä ude yänpän ämawebe päke u itkuŋo ukät iwaräntäkiye yänpewän äbäpän ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayän nadänpänä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiŋpän bäräpi näkä kotawayän täyat udegän päya kwakäpi buramiŋkaŋ gwäk pimiŋpän kaŋ näwarän. ³⁵Tänpäkaŋ äma kubätä iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap tänpänä u api paorek. Upänkaŋ äma kubätä näka yänpän iniken irit

^u 8:26 Mak 7:36   ^v 8:28 Mak 6:15   ^w 8:29 Jon 6:68-69; Mak 9:9   ^x 8:34 Mat 10:38-39

kuŋat-kuŋari iniŋ kirenpāŋ nākŋo Manbiŋam Täga yāpmāŋ kuŋarayāŋ tāko uwā irit kehāromi api kaŋ-ahāwek. ³⁶Tāŋ, āma kubätä kome tāŋo imaka kudup peŋ bäyaŋpāŋ yāpmāŋ kuŋattāŋgān paot-paotta biŋam tāŋpeko uwā tāgawek? ³⁷Āma udewani Anutu māde ut imiŋpāŋ kuŋarayāŋ tāko uwā irit kehāromi yāpmākta kādetta api wāyākwek. ³⁸ʷ Nadākaŋ? Āma Bureni-iniktā nani tāŋo tuŋum epmāget kudān ikek kudupi aŋeroniye-kāt api āpneŋ. Kadāni uken āma kubätä āma ānok gwājiwani, Anutu tāŋo man peŋawāk tāk tāŋpani ŋo bāmopi-ken itpāŋ wāpna ba manna biŋam māde ut imayāŋ tāko uwā, Āma Bureni-inik uwā udegān āma unita māde api ut imek.

9 ¹ʷ Jesutā ude yāŋpāŋ kubā pen ŋode yāwetgān tāŋkuk; Nāk bureni tāwetat. Itkaŋ ŋo inken nanik ātu nāmo kumāŋirā Anututā intājukun it yāmiŋirān gāmoriken irit tāŋo kehāromini kwawak ahāŋirān api kāneŋ.

Jesu mebārini kwawak pewān ahāŋkuŋ

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

²⁻³Eruk ittāŋ kuŋtāŋgān kepma 6 tāreŋirān Pita, Jems, Jon yāmagurān yāpmāŋ pom kāroŋi kubā terak inigān pāro itkuŋ. Āro u irirā Jesu terak inipārik kubā ahāŋkuk. Teki paki-inikinik tāŋpāŋ āgo weŋkuk, āma kubätä tek ārurānkaŋ ude tānaŋi bumik nāmo. ⁴Jesu terak ude ahāŋirān yabāŋkuŋ; Profet biani yarā Moses kenta Elaija ini ugān iŋami terak ahāŋ yāmiŋpāŋ Jesu-kāt man yāŋpāŋ-nadāk tāŋkuŋ. ⁵⁻⁶Tāŋirā yabāŋpāŋ iwarāntākiyetā umun pāhap nadāŋpāŋ Pitatā man jide yāwet yāŋ nadāŋpāŋ ŋode yāŋkuk; Ārowani, itkamāŋ ŋonita oretoret tākamāŋ yāk. Unita yottaba yarākubā tāŋ tamina. Gāka kubā, Mosesta kubā, Elaijata kubā yāk. ⁷^a Ude yāwānā gubamtā āpā uwāk tāŋpāŋ yepmaŋirān u gānaŋ man kubā ŋode ahāŋkuk; ŋowā nākŋo ironjina tāgagāmān. U kaŋpāŋ gāripi nadāk tāyat unita in unitāŋo man kaŋ buramik tāŋput yāŋ yāwetkuk. ⁸Man kotāk ude nadāŋirā pit kubāgān profet biani yarā u paorānkaŋ Jesu inigān irirān kaŋkuŋ. ⁹^b Tāŋpāŋ pom itkuŋ-ken u naniktā āpāŋit āpāŋit Jesutā jukuman ŋode yāwetkuk; Imaka kaŋo unitāŋo manbiŋam āma nāmo yāwerirā Āma Bureni-inik kumbani-ken naniktā kaŋ akwān. ¹⁰Ude yāwerānkaŋ iwarāntākiye yarākubā u man u yāpmāŋpāŋ bānepi-ken peŋpāŋ man yāŋpāŋ-nadāk ŋode tāŋkuŋ; Kumbani-ken naniktā akukakuk u imatāken man? yāŋ yāŋkuŋ.

¹¹Ude yāŋpāŋ Jesu ŋode iwet yabāŋkuŋ; Baga man yāwoŋārewani āmatā Elaijata jukun api ahāwek yāŋ imata yāk tākaŋ? ¹²⁻¹³^{c d} Iwerāwā Jesutā yāwetkuk; Elaija uwā bureni intājukun ahāŋpāŋ Anutu tāŋo

ʷ **8:38** Mat 10:33   ʷ **9:1** Mak 13:30   ^a **9:7** Mat 3:17, 2Pi 1:17-18; Lo 18:15; Apos 3:22

^b **9:9** Mat 12:16; Mak 8:30   ^c **9:12** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3   ^d **9:13** Mat 11:14

iwoyāwani āma unita tuŋum tāŋkuk. Unita bureni ŋode tāwetat; Elajjata yāŋkuŋo uku ābuk. Ābāŋpāŋ irirān imaka tāŋ iminayāŋ nadāŋkuŋo udegān tāŋ imiŋkuŋ. Imaka tāŋ imikta yāwani Anutu tāŋo man bian kudān tāwani udegān tāŋ imiŋkuŋ. Tāŋkaŋ Anutu tāŋo man terak Āma Bureni-inikta māde ut imiŋirā komi komi māyap api nadāwek yāŋ yāwani, man u bureni api ahāwek.

Mājo kubā iwat kirekta tāŋpā waŋkuŋ

Mat 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴Tāŋpāŋ pom terak naniktā āpāmaŋ iwarāntākiye ātu itkuŋ-ken ahāŋpāŋ yabāŋkuŋ; Āma bumta it gwājiŋpāŋ irirā Baga man yāwoŋārewani āma ātu iwarāntākiye-kāt yāŋārahut irirā yabāŋkuŋ. ¹⁵Tāŋirā āma pāke u Jesu ābāŋirān kaŋpāŋ nadāwā inipārik kubā tāŋpāpāŋ pāŋku bārāneŋ ahāŋ imiŋpāŋ iniŋ oretkuŋ. ¹⁶Ahāŋ imāwā Jesutā yāwetkuk; Imatākenta yāŋawāt itkaŋ? ¹⁷Yāwānā āmawebe u itkuŋo uken nanik kubātā iwetkuk; Yāwoŋārewani āma, nanakna mājotā magāt-pewān man nāmo yāk tāyak uwā gākken imagut yāpmāŋ ābātāt yāk. ¹⁸Mājo unitā kadāni kadāni nanakna kehāromi iŋitpāŋ kome terak pudāt maŋpān kuk tākaŋ. Tāŋirān jep yāŋutpāŋ meni yeŋārāt tāyak. Tāŋkaŋ keru kuroŋi ba gupi kudup giginēpāŋ pat tāyak yāk. Ude tāk tāyak upāŋ gāwarāntākayētā mājo u iwat kirewut yāŋ yāwerakaŋ tāŋpā wakaŋ.

¹⁹Yāwānā Jesutā gaŋani nadāŋpāŋ yāŋkuk; Wa! Āma in udewani-kāt wari kuŋatta nāmo nekaŋ! In nadākinikjin nāmo! Nāk inkāt kadāni jide it yāpmāŋ ābātāt? Jidegān api nadāwā tumneŋ? Eruk, iroŋi u yāpmāŋ ābut. ²⁰Ude yāwerānā iroŋi u Jesuken yāpmāŋ ābāŋirā mājotā Jesu kaŋpāŋ u terakgān iroŋi u ut maŋpān kome terak maŋ-patābotpāŋ meniken jep yāŋutkuk. ²¹Tāŋpānkaŋ Jesutā iroŋi nani iwetkuk; Imaka ŋo jidegān ahāŋ imiŋkuk? Iwerānā yāŋkuk; Iroŋi tāpuri-ken yāput peŋkuk yāk. ²²Kadāni kadāni mājo ŋonitā iroŋi ŋo kumbān yāŋpāŋ ut maŋpān kādāp gānaŋ āpmonjit ume gānaŋ āpmonjit tāk tāyak. Unita kehāromika nitek tāŋpāwā nekta butewaki nadāŋ nimiŋpāŋ tāŋkentāŋ nimi yāk. ²³^e Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Imata kehāromika nitek yāŋ nāwetan? Āma nadākinik ikek kuŋat tākaŋ uwā imaka kudup tāga tāŋ moreneŋ. ²⁴^f Yāwānkaŋ uterakgān iroŋi nanitā kikuŋutpāŋ iwetkuk; Nāk nadākinik tāyat upāŋkaŋ nadākinikna kwini yāk. Gākā nadākinikna tāŋ-kehāromtaŋ nami.

²⁵Yāŋirān āmawebe pāke u bārāneŋ ābāŋirā yabāŋkaŋ Jesutā mājo u kaŋ-yāŋpāŋ iwetkuk; Nāk ŋode peŋ gāwetat; Gāk iroŋi ŋo meni jukuni tāŋpipiŋkuno u kakātāŋpeŋ ku! Āneŋi nāmoinik magāren! ²⁶^g Ude

^e 9:23 Mat 21:21; Mak 11:23   ^f 9:24 Luk 17:5   ^g 9:26 Mak 1:26

iwerrirän mäjotä kähän tañigän yänpän ironi u wädän mañpän pänku kumbanitä-yän patkuk. Ude täñpewän parirän mäjo kakätänpeñ kuñkuk. Kuñirän ämawebe mäyaptä ironi u kumänñtak yän yänkuñ. ²⁷Ude yänjirä Jesutä ironi u kerigän inñit yäpmän akuñpän tewän karonñ itkuk. ²⁸Ude täñkañ Jesu yot gänäñ äronñirän iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuñ; Nin imata mäjo iwat kirenayän yäkñat täñburut tamañ? ²⁹Yäwäwä yäwetkuk; Mäjo udewani uwä jop täga nämo iwat kirewen. Nakta jop itkañ Anutu-ken yänapik man yäkyäk kädet uterakgän uyaku täga iwat kirewen.

Jesu ini kumänpän akukta äneñi yäwetkuk

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰^h Ude täñkañ Jesutä iwaräntäkiye man yäwetpän yäwoñärewa yänpän kome itkuño u peñpeñ ämawebe yabän paotpeñ Galili kome irepmitpeñ kuñkuñ. ³¹ⁱ Yabän paotpeñ pänku Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetpän yäwoñäreñ täñkuk; Äma kubätä Äma Bureni-inik uwä iwan keru terak peñirän utpewä kumänpän kepma yaräkubä patpän api akwek yän yäwetkuk. ³²^j Ude yäweränä man yäwetkuko unita nämo nadäwä tärewäpän mebari nadäkta iwet yabäkta umuntañkuñ.

Wäp biñam ikek iritta man

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Kumañ pänku Kapeneam yotpärare-ken ahänkuñ. Ahänpän yot gänäñ äronñkañ iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuñ; Kädet minin ima man yänñtän abän? ³⁴ Yänñirän ini bämopi-ken netätä intäjukun-inik itak yän yänpän-nadäk täñ itkuño unita mäyäk nadänpän kowata nämo iwetkuñ.

³⁵^k Eruk Jesu mañitpän iwaräntäkiye 12 u yän-päbä yepmañpän yäwetkuk; Gäk intäjukun äma irayän nadänpänä notkaye päke unitäño äpani-inik itpän epän täñ yämen. ³⁶⁻³⁷^l Ude yänpän ironi kubä inñit yäpmän päbä ämawebe itkuño u bämopi-ken teñkuk. Teñpän ironi u bäyañ imiñpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä näka nadänpän ironi ñodewani orañ yämayän täko uwä näk udegän api orañ namek. Ba näk orañ namayän täko uwä näk naniñ kireñkuko u udegän api orañ imek.

^h 9:30 Jon 7:1   ⁱ 9:31 Mak 8:31; Mak 10:32-34   ^j 9:32 Luk 9:45, 18:34   ^k 9:35 Luk 22:24; Mat 20:25-27; Mak 10:43-44   ^l 9:37 Mat 10:40

Nadäkinik tänpäwakta man
Mat 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ ^m Tänpäkaŋ Jontä Jesu iwetkuk; Ärowani, nin äma kudupi kubätä gäk wäpka terak mäjo yawat kireŋirän kaŋkumäŋ. Kaŋpän nintä äbotken nanik nämo yän nadänpän inij bitnäŋkumäŋ yäk. ³⁹ ⁿ Yawänä Jesutä yänjuk; Imata inij bitnäŋkuŋ? Äma kubätä wäpna terak kudän kudupi kubä tänpäko uwä udewanitä jide tänpän näka man wakiwaki yäneŋ? ⁴⁰ ^o Nämo, äma epänin nämo tänpäwak täkaŋ äma unita täŋkentäknin yän nadäne. ⁴¹ ^p Unita bureni täwera nadäwut; Äma kubätä inta Kristo täŋo ämaniye yän nadänpän täŋkentän tameko uwä äma udewani kowata täga gwäki ärowani api yäpneŋ.

⁴² Tänpäkaŋ äma kubätä iroŋi ŋodewani nadäkiniki näkken pek täkaŋ u yän-yäŋŋat-pewän momi täneŋo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärum kotäkiken topmänpän ume gänaŋ maŋpä äpmonerŋo u irepmirek. ⁴³ ^q Unita ketkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ tänpänä u madän täkŋewen. Gäk ketka yaräbok yäpmän kuŋatpän geŋi waki täŋo kädäp pähap gänaŋ äpmonpet yän nadänpän jop kwäyähäneŋ tänpän itkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmän. [⁴⁴ Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo yäk.]

⁴⁵ Tänpän kuroŋkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ tänpänä u madän täkŋewen. Gäk kuroŋka bok kuŋatpän geŋi wakiken äpmonpet yän nadänpän jop kwäyähäneŋ tänpän irit kehäromi kaŋ yäpmän. [⁴⁶ Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.] ⁴⁷ ^r Ba dapunkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ tänpänä dätpän maŋpi kuneŋ. Dapunka bok ijin yäpmän kuŋatpän geŋi wakiken äpmonpet yän nadänpän kukŋi dätpän maŋpi kwäpän kukŋi-tägän ijinpeŋ kuŋatkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmän. ⁴⁸ Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.

⁴⁹ Nadäkaŋ? Ämawebe kuduŋtagän kädäp mebet api ahän yämek. Ba sol-paŋ täŋo jägämi api nadäneŋ. ⁵⁰ ^s Paŋ uwä imaka tägagämän upänkaŋ unitäŋo gäripi paoränkaŋ jide tänpewi äneŋi ahäwek? Paŋ uwä gäripi nikek udegän irit kuŋat-kuŋatjin gäripi nikek ahäwänpän notjiye-kät säkgämän itneŋ.

Nädapitä duŋ-wewek täŋo man
Mat 19:1-12; Luk 16:18

10 ¹ Jesutä Kapeneam kome peŋpeŋ kuŋtängän Judia komeken Jodan ume udude käda ahänjuk. Pänku u irirän äma bumta

^m 9:38 Nam 11:27-29   ⁿ 9:39 1Ko 12:3   ^o 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23   ^p 9:41 Mat 10:42
^q 9:43 Mat 5:30   ^r 9:47 Mat 5:29   ^s 9:50 Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6

ukädatä-ukädatä äbuŋ. Äbäwä tāk täŋkuko udegän man yäwetpän yäwoŋärek täŋkuk. ² Yäwetpän yäwoŋärek täŋ irirän Parisi äma ätutä äbänpän Jesu yänikŋatta ŋode iwet yabänkuŋ; Nintäŋo бага man kudän täwanitä jide yäyak? Äma kubätä webeni yänjwareko uwä tägawek ba nämo? ³ Yäwäwä yäwetkuk; Orajin pähap Moses uwä unita yänpän бага man jide täwetkuk? ^{4†} Yäweränä iwetkuŋ; Mosestä ŋode niwetkuk; Äma kubätä webeni yänjwarayän nadänpänä webena yänjwatat ubayän yän kudän täŋpän imiŋkaŋ uyaku täga yän-iwarek yän niwetkuk.

^{5u} Yäwäwä yäwetkuk; Moses uwä gwäkjin täpäni pähap unita бага man u kudän täŋ tamiŋkuk yäk. ⁶ Upänkaŋ bian-inik yäput peŋpän Anututä ämawebe pewän ahänkuŋ-ken äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk. ^{7-8v} Mebäri uterak ämatä miŋi nani yabä kätänpän webeni-kät epmänpän irirän tohari gupi kubägän api täŋpek yäk. Man ude pätak unita yanäpi u yarä nitek nämo. U kubägän täŋpän itkamän yäk. ⁹ Anututä kubägän topmänpän yepmaŋkuko uwä ämatä täga nämo yäpmän danineŋ yäk.

¹⁰ Ude yäwet paotpän iwaräntäkiye-kät yotken kuŋkuŋ. Kuŋpän iwaräntäkiye Jesutä man yänkuko unitäŋo mebäri nadäkta iwet yabänkuŋ. ^{11w} Iwet yabänjirä Jesutä mebäri ŋode yäwetkuk; Äma kubätä webeni yänjwatpän kubä yäpeko uwä kubökäret kädet täyak ubayän. ¹² Ba webenitä äpi kakätänpän kubä yäpeko uwä udegän kubökäret kädet täyak ubayän.

Jesutä ironjironjita nadän yämikinik täŋkuk

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Täŋpän ämawebetä nanakiye Jesuken yämagut yäpmän äbuŋ, Jesutä kerä gupi terak pewän yänpän. Yäpmän äbänjirä iwaräntäkiyetä yabän yänkuŋ. ¹⁴ Ude täŋjirä Jesu koki wawäpän yäwetkuk; In yabä kätäwä ironjironj nākken äbut. Nämo yäjiwätneŋ. Ämawebe ironjironj ŋodewani äworeŋpän kuŋat täkaŋ uwä Anututä bureni yabän yäwat täyak. ^{15x} Unita näk bureni-inik täwetat; Anututä intäjukun it tamiŋpän tabän täwatta ironjironjitä nadäk täkaŋ ude nämo nadänayän täŋo uwä nämoinik api tabän täwarek yäk. ¹⁶ Ude yäwetpän ironjironj yäpmän äbuŋo u bäyaŋ yämiŋpän kerä kubäkubä terak peŋkaŋ Anututä watäni it yämikta yänapik man yän yämiŋkuk.

Äma tuŋum mähemitä Jesuken äbuk

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Jesu akumaŋ kwayän täŋjirän äma kubätä bäräneŋ päŋku ahän imiŋkuk. Ahän imiŋpän gukut imäpmok täŋpän iwetkuk; Yäwoŋärewani

† 10:4 Lo 24:1-4; Mat 5:31   u 10:5 Stt 1:27, 5:2   v 10:7 Stt 2:24; Efe 5:31

w 10:11 Mat 5:32   x 10:15 Mat 18:3

äma siwoŋi, näk kädet jide u iwatpäŋ irit kehäromi kaŋ yäpet? ¹⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata äma siwoŋi yäŋ näwetan? Anutu kubä ugän siwoŋi yäk. ¹⁹ Gäk Anutu täŋo бага man ŋode nadätan; Gäk äma kumän-kumän nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, jopman nämo yäwen, äma täŋyäkŋatpäŋ imaka kubä jop nämo yäpen, meŋka nanka oraŋ yämen yäk. ²⁰ Ude iweränä äma unitä kowata iwetkuk; Yäwoŋärewni äma, näk kädet näwetan u kudup ironjiken umunitä pen iwat yäpmäŋ äbätat yäk.

²¹ ^z Ude iwerirän Jesutä kaŋpäŋ butewaki nadäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Imaka kubägän nämo täŋkun. Gäk kuŋkaŋ tuŋumka kudup yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋä äma jäwärita kaŋ yämi. Ude täŋpayäŋ täno uwä kunum gänaŋ tuŋum tägagämän api korewen yäk. Eruk ude täŋ moreŋkaŋ äbä näk kaŋ näwat! ²² Jesutä ude iweränkaŋ moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadäŋ bäräp taŋi täŋtäŋ kuŋkuk.

²³ ^a Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yabäŋpäŋ yäwetkuk; Tuŋum ämatä Anutu gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta täŋburut täk täkaŋ yäk. ²⁴ Yäweränä iwaräntäkiyetä man u nadäŋpäŋä kikŋutpäŋ nadäwätäk täŋ irirä Jesutä äneŋi yäwetkuk; Nanaknaye, äma udewni Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta pipiri-inik täk täkaŋ yäk.

²⁵ In jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek yäk. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwatta api täŋburut täneŋ yäk. ²⁶ Ude yäŋirän iwaräntäkiyetä bumta kikŋutpäŋ ini-tägän yäŋkuŋ; Wära! Anututä äma moneŋ ikek bäräŋeŋ nämo api yämagurek yäŋ yäyan upäŋ äma jopi nin ŋodewani jide täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne? ²⁷ Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upäŋkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek yäk.

²⁸ Man ude nadäŋpäŋ Pitatä Jesu iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imakanin kudup mäde ut yämiŋpäŋ gäk gawatkumäŋo ŋo yäk. ²⁹⁻³⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat. Äma kubätä näka ba näkŋo Manbiŋam Tägata nadäŋpäŋ yotpärare peŋpäŋ ba wanoriye noriye, miŋiye naniye, nanakiye ba epäni kudup peŋpäŋ näkŋo epän täŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä kowata Anututä imaka imaka tägagämän api imek yäk. Ude täŋpayäŋ täko uwä kome terak irirän Anututä yotpärare, noriye wanoriye, miŋiye nanakiye ba epäni täŋ bumbum pewän ahäŋ imineŋ. Täŋkaŋ kadäni pähapken irit kehäromi api kaŋ-ahäwek yäk. Upäŋkaŋ äma näwarayäŋ täko uwä kome terak ŋo äma ätutä komi mebäri mebäri api imineŋ. ³¹ ^b Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma apiŋo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde käda kwäkaŋ

^y **10:19** Kis 20:12-17; Lo 5:16-20; Lo 24:14; Jem 5:4   ^z **10:21** Mat 10:38; Mak 8:34

^a **10:23** Mak 4:19, 1Ti 6:17   ^b **10:31** Mat 20:16; Luk 13:30

ämawebe apiŋo äpani itkaŋ unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yäŋ yäwetkuk.

Jesu ini kumäkta manbiŋam äneŋi yäwetkuk

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Eruk Jesu Jerusalem yotpärare-ken ärowayäŋ nadänpäŋ iwaräntäkiye yäwänkaŋ penta äronŋkuŋ. Äronpäŋ Jesu intäjukun kuŋirän iwaräntäkiye mäden iwatkaŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Täŋirä ämawebe ätu yäwatkuŋo u bumta umuntaŋkuŋ. Eruk, bian täk täŋkuko udegän Jesutä iwaräntäkiye 12 inigän yäŋ-yäkŋat päŋku ini terak imaka kämi api ahäŋ imeko unita man ŋode yäwetkuk; ³³⁻³⁴ Ket nadäwut! Nin kuŋtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahänpäŋä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoŋärewani ba bämop äma intäjukun täŋpani täŋo keri terak äronŋirän kumäkta man api topneŋ yäk. Täŋpäŋ äma guŋ äbotken nanik unita iniŋ kireŋirä yäŋärok man iwerit, kaŋ-mägayäŋit täŋpäŋ pärip-päriptä utpäŋ kumäŋ-kumäŋ api utneŋ. Utpewä kumbänpäŋ äneŋpakaŋ edap yarakubä täreŋirän api akwek yäk.

Jems kenta Jontä wäpi biŋam yäpmäkta nadäŋkumän

Mat 20:20-28

³⁵ Täŋpäŋ Sebedi täŋo nanakiyat Jems kenta Jontä Jesu päŋku iwetkumän; Ärowani, nek imaka kubäta yäŋapidayäŋ nadänpäŋ äbäkamak yäk. ³⁶ Yäwänä yäwetkuk; Jide täŋ nimän yäŋ nadäkamän? ³⁷ Yäwänä äma yarä unitä iwetkumän; Gäk kämi ekäni ärowani epmäget ikek täŋpäŋ iriri nek kubätä järapka bure käda kubätä järapka käpmäk käda wäpnek biŋam nikek kaŋ itda yäk. ³⁸ ^d Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek mebäri ket nämo nadäŋkaŋ yäkamän yäk. Ume jägämi näkä näŋpayäŋ täyat u ek udegän täga api nädeŋ? Ba ume kädäp ikek ärunayäŋ täyat uwä ek udegän täga api ärutdeŋ? ³⁹ ^e Ude yäwet yabäwänä yäŋkumän; E, nek ude täga api tädek yäk. Yäwänä Jesutä ŋode yäwetkuk; Bureni, ume jägämi näŋpayäŋ täro uwä api nädeŋ. Ba ume kädäp ikek ärunayäŋ täro uwä api ärutdeŋ yäk. ⁴⁰ Upäŋkaŋ näk järapna kukŋi kukŋi itdayäŋ näwetkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. U äma Anututä bägup u itta iwoyäwani unitäŋan api itneŋ yäk.

⁴¹ Jems kenta Jontä ude yäŋirän iwaräntäkiye ätutä nadäwä waŋkuŋ. ⁴² ^f Täŋpakaŋ Jesutä iwaräntäkiye yäŋpewän äbäpäŋ ŋode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Guŋ äbot täŋo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täŋ yämikta gäripi nadäk täkaŋ. Ba unitäŋo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. ⁴³⁻⁴⁴ ^g Upäŋkaŋ inä ude nämo

^c 10:32 Mak 8:31, 9:31   ^d 10:38 Mak 14:36; Luk 12:50   ^e 10:39 Apos 12:2; Rev 1:9

^f 10:42 Luk 22:25-26   ^g 10:43 Mat 23:11; Mak 9:35

tänen yäk. Inken nanik kubätä intäjukun irayäj nadänpänjä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpäj intäño watä epän ude tärpeñ kuḡarek. Intäjukun irayäj nadänpänjä inita nadäwän äpani tänpänkañ noriye täño ḡamori-ken kuḡatpäj unitäño watä epän äma ude irek yäk. ⁴⁵ ^h Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täño watä epän äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täñ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniñ kirenpäj kumäjirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpäj inita biḡam yäpayäj äpuk.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän täḡaḡkuk

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Kuḡtängän Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare-ken ahänkuḡ. Ahänpäj u irepmitpeñ kuḡirä mädeni-ken ämawebe mäyaptä yäwatkuḡ. Kuḡtängän kädet moräki-ken äma jäwäri dapuri tumbani kubä itkuko u wäpi Batimeus, Timeus täño nanaki. Äma uwä kädet ḡägäni-ken itkañ moneḡta yäjpiñ ittängän nadäḡkuk; ⁴⁷ ⁱ Jesu Nasaret nanik äbätak yäj yäjirä. Ude nadänpänjä gera tañi ḡode yäjkuḡ; Jesu, Devit täño orani, butewaki nadäñ nam! yäk. ⁴⁸ Ude iwerirän ämawebe mäyaptä iniñ bitnänpäj iwetkuḡ; Kum isi. Man yäweno! Yäjirä ḡwäk pimiñpäj ehuranigän yäjkuḡ; Jesu, Devit täño orani, butewaki nadäñ nam! yäk. ⁴⁹ Yäjirän Jesutä nadänpäj uterakgän täpäneñ itpäj yäjkuḡ; Iwet-pewä äbän! yäk. Ude yäwänä dapuri tumbani unita gera yäjnpäj iwetkuḡ; Bänep täḡa nadänpäj aku! yäk. Jesu ḡäka yäyak! ⁵⁰ Eruk, ude yäwäwä tek punin nanik yäjḡopmäj mañpän kwäpeñ bäräñeñ akumañ Jesuken äbuk. ⁵¹ Ude tänpänä Jesutä iwetkuḡ; Ima täñ namän yäjnpäj näka gera yäyan? Ude iweränä dapuri tumbani unitä yäjkuḡ; O Yäwoḡärewni äma, näk dapun äneñi ijikta nadätat yäk. ⁵² ^j Yäwänä Jesutä iwetkuḡ; Täḡa, kuyi! Bänepkatä nadäñ namikinik täyan unita täḡatan yäk. Iwerirän uterakgän dapun äneñi ijiwän kwäpäñ Jesu iwarän täñkuḡ.

Jesu doḡki terak Jerusalem äroḡkuk

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19

11 ¹ Kuḡtängän Jerusalem yotpärare keräp tañpäj pom kubä wäpi Olip u dubini-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänkuḡ. Ahänpänjä Jesutä iwaräntäki yarä intäjukun peñ yäwetpäj yäwetkuḡ; ² Ek yotpärare udu kun yäk. Päjku doḡki kädet moräki-ken topmäk terak itak u kawun. Doḡki uwä gubañi, nämo täñbätak täwani. U kañpäj pitpäj yäpmäj äbun. ³ Pirirän äma kubätä tabänpäj U imata yäpmäjkamän? yäj täweränä ḡode kañ iwerun; Ekänitä ḡopäj epän kubä täñpayäj nadätak. U tänpän täreñirän äneñi bäräñeñ pewän äbayäj yäj kañ iwerun.

^h 10:45 1Ti 2:5-6   ⁱ 10:47 Mat 9:27, 15:22   ^j 10:52 Mak 5:34

⁴Jesutä ude yäweränkaŋ äma yarä uwä kuŋpäŋ doŋki gubaŋi yot yäman kädet moräki-ken topmäk terak irirän kaŋpäŋ pitkumän. ⁵Pirirän äma ätutä yabäŋpäŋ yänkuŋ; E, u imata yäpmanŋkamän? ⁶Ude yäweräwä äma yarä unitä Jesutä man yäwetkuko udegän yäwerirän nadäwä tärewäpäŋ Doŋki u yäpmanŋ kun! yän yäwetkuŋ. ⁷Ude yänjirä doŋki uwä Jesuken yäpmanŋ kuŋkumän. Yäpmanŋ päŋku Jesuken ahän iminŋpäŋ tek punin nanik yänŋopmanŋpäŋ doŋki terak peŋkumän. Peŋjirän Jesutä äro uterak maŋitkuk. ⁸Äro doŋki terak maŋjirirän ämawebe mäyaptä tek iniken iniken yänŋopmanŋpäŋ kädet-ken peŋjirä ätutä päya päham tokätpän udegän kädet-ken peŋ wädän yäpmanŋ kuŋkuŋ. ⁹⁻¹⁰Ude täŋkaŋ ämawebe mäden ba intäjukun kuŋkuŋo u gera ŋode yänkuŋ; Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätäk ŋonita iniŋ oretna!

Kaŋiwat epän oranin pähap Devittä täŋkuko u äneŋi ahätäk unita iniŋ oretna!

Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u iniŋ oretna!

¹¹Eruk, ude täŋ iminŋjirä kumaŋ Jerusalem äronŋpäŋ Jesu kudupi yot gänaŋ äronŋkuk. Äronŋpäŋ imaka imaka kuduŋtagän yabäŋpäŋ-nadäk täŋ irirän kome bipän taŋjirän äpamaŋ iwaräntäkiye ¹²u yämagut yäpmanŋ Betani yotpärare-ken kuŋkuk.

Jesutä wama päya kubä tagwän man iwetkuk

Mat 21:18-19

¹²Eruk patkuŋo yänewänä Betani peŋpeŋ äpamaŋ kuŋjirä Jesu nakta inkuŋ. ¹³^k Nakta iwäkaŋ ijinŋewän kwäpäŋ wama päya kubä pähami yabäŋkaŋ muŋipi nitek käwep yänkaŋ wäyäkŋewän waŋkuŋ. Muŋipi ahäk-ahäk kadäni nämo unita pähamigän itkuk. ¹⁴^l Ude kaŋpäŋ päya u ŋode iwetkuk; Ämatä gäkŋo muŋipka näna yänkaŋ api täŋpä waneŋ! Man ude yänjirän iwaräntäkiye nadänkuŋ.

Jesu kudupi yot gänaŋ äronŋkuk

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁵Ude täŋkaŋ kumaŋ Jerusalem ahänŋpäŋä Jesutä kudupi yot gänaŋ äronŋpäŋ yabäŋkuk; Ämatä moneŋ ba barak imaka imaka kowat imän täŋjirä. Yabäŋpäŋ yawat kireŋpäŋ bukäni imaka, däpmanŋ äreyän täŋpän kuŋ yämiŋkuŋ. ¹⁶Ude täŋpäŋ kudupi yot gänaŋ epän udewani äneŋi täneŋtawä yänŋpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. ¹⁷Tänŋpäŋä ämawebe ŋode yäwetpän yäwoŋäreŋkuk; Anutu täŋo man kubä ŋode kudän täwani;

Yotna uwä ämawebe äbori äboritä näkken yänŋapik man yäкта api irek.

Ais 56:7

Upänkaŋ intä ŋode täŋjirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak yäk.

Jer 7:11

^k 11:13 Luk 13:6   ^l 11:14 Mak 11:20

^{18 m} Tānpākaŋ bāmop āma ba Baga man yāwoŋārewani āma Jesutā ude tāŋkuko unitāŋo manbiŋam nadānpāŋ ŋode yānpāŋ-nadāŋkuŋ; Jesu u jide tānpāŋ utpena kaŋ paorek? Āmawebe pāke u Jesu tāŋo manta gāripi nadāk tāŋkuŋo unita Jesuta umuntaŋpāŋ man ude yānpāŋ-nadāŋkuŋ.

¹⁹Tānpākaŋ kome bipānā Jesu iwarāntākiye-kāt Jerusalem peŋpeŋ kuŋkuŋ.

Jide tānpāŋ yāŋapik man tāŋo bureni yāpne?

Mat 21:20-22

^{20 n} Eruk kuŋtāŋgān patkuŋo yāŋewānā akumaŋ kuŋpāŋā wama pāya Jesutā tagwān man iwetkuko uwā kaŋkuŋ; Pāhāmi kujari kuduptagān kubit taŋ tewā āpukopāŋ kaŋkuŋ. ²¹Kaŋpāŋ Jesutā wama pāya man iwetkuko Pitatā u juku piŋpāŋ yāŋkuk; Ārowani, pāya ukeŋonita ka! Tagwān man iwetkuno ukeŋo kubit taŋkuko itak ŋo yāk.

²²Yāŋirān Jesutā ŋode yāwetkuk; Nadāwut! In Anutu nadāŋ imikinik tānpāŋ kuŋat tākot! ^{23 o} Nāk bureni tāwetat. Āma kubātā bānep yarā nāmo peŋkaŋ bureni-inik api ahāwek yāŋ nadānpāŋ Pom udu akumaŋ gwāgu gānaŋ tubāpeŋpāŋ āpmo! yāŋ iwereko uwā bureni ahāwek.

^{24 p} Unita ŋode tāwetat; In imaka u ba u unita Anutu-ken yāŋapinayāŋ tāŋo uwā imaka u yāpmāŋkamāŋ ubayāŋ nadākinik ude tānpāwā bureni api ahāŋ tamek. ^{25 q} Unita Anutu-ken yāŋapik man yānayāŋ nadānpāŋā āma kubā tāŋo momi yāpmāŋ kuŋatpāŋā kaŋ pek tāŋput! Ude tāŋirā Nanjin kunum gānaŋ naniktā udegān intāŋo momi api peŋ tamek. [26Upāŋkaŋ in āma tāŋo momi yāpmāŋ kuŋarāwā Nanjin kunum gānaŋ naniktā udegān intāŋo momi pen api yāpmāŋ kuŋarek yāŋ yāwetkuk.]

Jesu netātā iwerānpāŋ epāni tāk tāyāk?

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷Eruk man yāŋ paotpāŋ Jesu iwarāntākiye-kāt āneŋi Jerusalem kuŋkuŋ. Pāŋku ahānpāŋ Jesu kudupi yotken āroŋpāŋ kuŋarirān bāmop āma, Baga man yāwoŋārewani āma ba Juda nanik tāŋo ekāni ekāni ātutā ahāŋ imiŋpāŋ iwetkuŋ; ²⁸Ai! Gāk imaka tāk tāyan ŋo netātā gāwerirān tāk tāyan? ²⁹Ude iwerāwā Jesutā kowata ŋode yāwetkuk; Nāk man kubāgān-inik tāwet yabāwa nāwerirā nākā udegān netā nāwerān imaka tāk tāyat u kowata tāwerayāŋ. ³⁰Eruk, Jontā ume ārut yāmiŋkuko u netā iwerānkaŋ ume ārut yāmiŋkuk? Anututā iwerānkaŋ tāŋkuk ba ini nadānpāŋ tāŋkuk? Unita yāwā nadāwa!

³¹Ude yāwerānā āma ābot unita jide yāne yāŋ nadānpāŋ ini-tāgān yānpāŋ-nadāk tāŋkuŋ; Nin Anututā iwerān tāŋkuk yāŋ yānawā Jesutā

^m 11:18 Mak 14:1   ⁿ 11:20 Mak 11:14   ^o 11:23 Mat 17:20   ^p 11:24 Mat 7:7

^q 11:25 Mat 5:23; Mat 6:14-15

node niwerayän; A! Upän imata mani nämo nadänkuḡ? yän niwerayän yäk. ³²Tän, Jon uwä ini nadänpän täḡkuk yän yänawä ämawebe man bumta niwetnayän. (Uwä ämawebeta umuntaḡkuḡ. Ämawebetä Jonta Anutu täḡo manbiḡam yänahäwani äma kubä yän nadänkuḡo unita.)

³³Nadän-bäräp yarä nitek ude täḡpän Jesu iwetkuḡ; Nin nämo nadäkamän yäk. Yäwäwä yäwetkuḡ; Eruk, ude yäkaḡ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäḡo mebäri nämo täwerayän.

Wain epän täḡo watä äma waki

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

12 ^{1r} Jesutä ude yänpän yäput peḡpän man wärani node yäwetkuḡ; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täḡ moreḡpän yewa täḡ-äyänurek. Täḡpän wain mujipi yeḡ yäwatpän umeni yäpmäkta komeni täḡkaḡ watä ämata yot kubä täḡ imek. Ude täḡ moreḡpän wain epän u watäni itta äma ätu yepmaḡkaḡ kome ban kubäken kwek. ²Kwekopän mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täḡirän mujipi ätu inita ketpän yäpmän imiḡ äbäkta epän ämani kubä iwerän kwek. ³Kuḡirän wain epän watä äma unitä äma u kaḡpänjä utpän iwat kireḡpewä äneḡi ketäḡ kwek. ⁴Tänpän wain epän mähemitä nadänpän äneḡi epän ämani kubä iwerän kwek. Iwerän kuḡirän iḡitkaḡ gwäki däpmän kärapmitpän waki täḡ imineḡ. ⁵Ude täḡirä äneḡi kubä iwerän kugän täḡpek. Iwerän kuḡirän kumän-kumän utneḡ. Täḡirä wain epän mähemitä pen kubäkubä yäwerän kuḡirä ätu uwä däpmänpän yepmaḡpä kuneḡ, ätu uwä kumän-kumän däpmäk täneḡ.

^{6s} Eruk, yepmaḡpän kuḡ moreḡtäko iniken nanaki-inik unitägän iränä upän iwerän kwek. Näḡḡaken nanakna ḡonitä kwänä oraḡ imiḡpän mani api buramineḡ yäk. ⁷Eruk, nanaki-iniktä kwänä wain epän täḡo watä äma unitä nanaki-inik u kaḡpänjä yänpän-nadäk node täneḡ; Unitä epän ḡo mäheḡi api täḡpek yäk. Unita uritna epän ḡo ninta biḡam kaḡ täḡpän! yän yäneḡ. ^{8t} Ude yänpän iḡitpän kumän-kumän utpän gupi wain epän gägäni käda maḡpä kuneḡ.

⁹ Jesutä man wärani ude yänpän node yäwetkuḡ; Epän mähemitä watä äma u kowata jide api täḡ yämek? Node api täḡpek; Kuḡpänjä wain epän watä it täḡkuḡo u däpmän moreḡpänjä watä äma kodaki yepmaḡpek yäk. ¹⁰Anutu täḡo man node kudän täwani u nämo daniḡpän nadäk täkaḡ?

Äma yot täḡpanitä bek kubä kawä wawäpän peḡkuḡo unitä bek bämopi ude itak.

¹¹ Anututä ude täḡpewän ahänirän kaḡpän gäripi pähap nadäkamän yäk. *Sam 118:22,23*

¹² Jesutä ude yänirän Juda täḡo intäjukun ämatä nadänkuḡ; Jesu ninta yänpän man wärani u yäyak. Ude nadänpän iḡitnayän täḡkuḡo upänkaḡ

^r 12:1 Ais 5:1-2   ^s 12:6 Mat 3:17   ^t 12:8 Hib 13:12

ämawebetä Jesuta gäripi nadäk täñkuño unita umuntañpäj Jesu kakätäñpeñ kuñkuñ.

Ämatä Jesu takis moneñta iwet yabäñkuñ

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ u Kuñpäj Parisi ämakät äma Herot täño äbotken nanik ätu Jesu täño mani nadäkta yäwerä kuñkuñ. Jesutä man goret yäwän nadäñkañ uterak kañ iñitna yäñkañ kuñkuñ. ¹⁴ Ude nadäñpäj Jesu kañ-ahäñpäj bänep ärik-ärik man ñode iwetkuñ; Yäwoñärewni äma, nin gäkño mebäri nadäkamäj. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täñpäj man bureniğän yäk täyan. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmäj danipäj kuduptagän Anutu täño kädet siwoñigän niwetpäj niwoñärek täk täyan. Urita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ imikta nintäño бага mantä yäjiwät täyak ba nämo? ¹⁵ Imik täkana ba imik tänero? Ude iwerirä Jesutä jopman täño mebäri nadäwän tärewäpäj yäwetkuk; In imata jopman näkñatkañ? Eruk moneñ kubä yäpmäj päbä namä käwa. ¹⁶ Yäweränä moneñ kubä imiñkuñ. Imiñirä kañpäj yäwetkuk; Moneñ ño terak netä täño iñami dapun ba wäpitä itak? Ude yäwerirän yäñkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. ¹⁷ v Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut yäk. Ude yäwänkañ kikñutpäj nadäwätäk pähap täñkuñ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño man

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ w Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäñ nadäk täñkuñonik.) Äbäñpäj ñode iwetkuñ; ¹⁹ x Yäwoñärewni äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmäñpäj komenita yeri kubä nämo bäyañkañ kumäñirän monänitä webeni kajat yäpmäñpäj tuänita biñam yeri bäyañ imek yäñ yäñkuk. ²⁰⁻²² Täñpakañ bianä ini buap 7 itkuñowä tuätä webe kubä yäpmäñpäj yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Täñirän monänitä webe ugänpäj yäpuk. Yäpmäñpäj udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumäñirän gwekitä webe ugänpäj koreñpäj udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumäñirän awänitä webe kajat ini ugänpäj yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäj yäpmäñpäj yeri kubä nämo peñkañ kumän-tagän kumbuñ. Äpiyetä kumäñirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ²³ Eruk kumbanitä akukakuk kadäni pähapken webe uwä netäta biñam api täñpek? yäñ iwetkuñ.

^u 12:13 Mak 3:6   ^v 12:17 Rom 13:7   ^w 12:18 Apos 23:8   ^x 12:19 Lo 25:5

²⁴ Ude iwerirä Jesutä yawetkuk; In nadäk-nadäk goret nadäkaŋ u mebari ŋodeta; In Anutu täŋo man kudän täwani ba Anutu täŋo kehäromita guŋ takinik täk täkaŋ unita yäk. ²⁵ Ittäŋgän kumbani-ken naniktä akuŋpäŋ ämawebe u nädapi nämo api täneŋ yäk. Aŋero kunum gänaŋ itkaŋ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkaŋ ude ämawebe jop api itneŋ yäk. ²⁶ Kumbani-ken nanik akukakukta yäkaŋ unita täwera nadäwut; Mosestä man bian kudän täŋkuko uterak ŋode nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba? Mosestä päya terak mebet täŋirän kaŋkaŋ u dubini-ken kuŋirän Anututä iwetkuk; Näk Anutu, Abraham, Aisak, Jekop unitä naniŋ orerani yäŋ iwetkuk. ²⁷ Anututä ude iwetkuko unita ŋode nadäwut; Anutu u äma kodak irani täŋo Anutu, kumbani täŋo nämo. Ämatä kumäŋpäŋ paot-inik täk täkaŋ yäŋ nadäk täkaŋ u goret-inik nadäk täkaŋ! yäk.

Baga man intäjukun-inik täŋo man

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ Täŋpäŋ Baga man yawoŋärewni äma kubätä äbäŋpäŋ Jesu-kät Satyusi äma ukät man yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkuŋo u nadäŋkuk. Jesutä Satyusi man kowata tägagän yawet irirän nadäŋpäŋä Jesu iwet yabäŋkuk; A, baga man jidetä intäjukun-inik täyak? ²⁹ Ude yawänä Jesutä ŋode iwetkuk; Baga man intäjukun itak uwä ŋode; Juda ämawebe juku peŋpäŋ nadäkot! Ekäni Anutunin u Ekäni bureni kubägän. ³⁰ Unita Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen yäk. ³¹ E kubä ŋode; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkayeta nadäŋ yämen. Baga man kubätä yarä ŋo nämoinik yärepmitak yäk. ³² Ude yäŋirän Parisi äma unitä yäŋkuk; Yawoŋärewni äma, gäk yäŋiri nadäwa siwoŋi täyak yäk. Bureni yäyan. Anutu u Ekäni bureni kubägän, u udewani kubä nämo itak yäk. ³³ U bänepka nadäk-nadäkka ba kehäromika kudup imen ba gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta bänep iron täŋ imeno unitä Anutu iniŋ oretta äŋnak-äŋnak gäripi nitek mebari mebari yärepmit morekamän yäk. ³⁴ Ude yäŋirän Jesutä nadäwän siwoŋi täŋirän iwetkuk; Gäk Anutu täŋo kaŋiwat yewa dubini-ken itan yäŋ gabäŋpäŋ-nadätat yäk. Täŋpakaŋ kadäni uken ämatä Jesu iwet yabäk ätukät täkta umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

Jesu ini Kristo unita yawet yabäŋkuk

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Kadäni kubä Jesutä kudupi yot gänaŋ ämawebe yäŋpäŋ-yawoŋärek täŋ itkaŋ ŋode yawet yabäŋkuk; Imata Baga man yawoŋärewni ämatä

^y 12:26 Kis 3:2,6   ^z 12:28 Luk 10:25-28   ^a 12:29 Lo 6:4-5   ^b 12:31 Wkp 19:18

^c 12:33 Lo 4:35; Ais 45:21, 1Sml 15:22; Hos 6:6

Kristota Devit täño nanaki kubä, komen ämagän yän yäk täkan? ³⁶Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkan Devittä ñode yänkuk;

Ekäni Anututä Ekänina ñode iwetkuk;

Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam gamiñkan iwankaye

yäpmanpäñ gämotka-kengän api yepmanpet yäk. *Sam 110:1*

³⁷Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän yänkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yän yäk täkan? Jesutä man ude yänjirän ämawebe äbot päke u gäripi-inik nadänkuñ.

³⁸Tänpäñ äneñi ñode yänpäñ-yäwoñäreñkuk; Baga man yäwoñärewni ämata ket nadänpäñ kuñatkot! Äma uwä ämawebetä nibänpäñ biñam yäwut yän nadänpäñ tek säkgämän käroni täñkan ämawebe inami-kengän kuñat täkan. ³⁹Käbeyä yot gänäñ äma ekäni täño bägup-ken mañit täkan, intäjukun itta. Ba äñnak-äñnak tañi täktäk kadäni-ken bägup udewani-kengän intäjukun itnayän nadäk täkan. ⁴⁰Äma udewanitä webe kajattä yot gänäñ äronpäñ tuñumi yäyomägat täkan. Ba ämawebetä nibäwut yänkan yänpik man käroni boham yän yäpman kuk täkan. Ude täk täkan unita kämi kowata bäräpi ärowani api yäpneñ yäk.

Webe kajat kubätä moneñi kudup peñkuk

Luk 21:1-4

⁴¹^d Kudupi yot gänäñ äronkan Jesu moneñ pewani-ken kukñi käda itkan yabän yäwat irirän ämawebe äbä moneñ pewä äpmok täñkuñ. Täñkan äma tuñum ikek mäyaptä äbänpäñ moneñ pähap pewä äpmok täñkuñ. ⁴²Tänjirä webe kajat jopi jäwäri kubä unitä äbä moneñ gämäni täpuri yarä pewän äpmonkumän.

⁴³^e Ude täñjirän Jesutä webe kajat u kanpäñ iwaräntäkiye yän-päbä yepmanpäñ yäwetkuk; Näk bureni täwetat yäk. Webe kajat jopi jäwäri ñonitä moneñ peyak uwä ätu pähaptä pekan ño yärepmitak yäk. ⁴⁴Ämawebe päke u moneñ bureni pat yämiñirä uken nanik yarä-gänpäñ pekan yäk. Täñ, webe kajat ñowä ude nämo täyak. Nämo, täpuri inirako uwä kudup peñkan jopi-inik itak yäk.

Kudupi yot api tänpä wanen

Mat 24:1-28; Luk 21:5-24

13 ¹Ude tänpäñ Jesutä kudupi yot gänäñ naniktä äpäman kuñirän iwaräntäki kubätä iwetkuk; Ärowani, udu yabä! Mobä yot pähap-pähap udu säkgämän tänpäni yäk. ²^f Ude yäwänä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Ket nadäkot. Yot pähap u yabängärip täkan upänkan mädenä api tokät mäneñ. Mobä uterak terak itkan uwä api erän mäneñ.

³Eruk kuñtängän Jesu iwaräntäkiye-kät pom kubä wäpi Olip uterak äronpäñ itpäñ kudupi yot ban udu irirän kanpäñ Pita, Jems, Jon, Andrutä

^d 12:41 2Kn 12:9   ^e 12:43 2Ko 8:12   ^f 13:2 Luk 19:44

inigän Jesu ñode iwet yabänkuñ; ⁴Yäno ukeño jidegän api ahäwek? Ba man yäno bureni ahäwayäj täñjirän kudän jidewani ahäjirän api käne? ⁵Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ämatä jop yäj-täkñatneñta ket nadänkañ kuñat täkot yäk. ⁶Äma mäyaptä äbänkañ näk wäpna terak ñode api yäneñ; Näk Anutu täño iwoyäwani ubayäj yäj api yäneñ. Ude yäjirä ämawebe mäyaptä nadäj yämiñpäñ api yäwarän täneñ. ⁷Kadäni uken ämik mämä ba ämik täño manbiñam nadänkañ Wära! Kadäni täretak yäj nadänkañ nämo kikñutneñ. Kudän ude ahäkta yäwani upänkañ kadäni bäräneñ-inik nämo api tärewek yäk. ⁸^s Kome tañi täpuri kowat ämiwän api täneñ. Täñpäñ kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäj komeni komeni api kwaiwek. Kudän u uwä bäräpi bureni ahänayäj täño unitäño wärani. Bureni u kämi api ahäwek yäk.

⁹^h Unita in nadäj täpäneñpäñ kuñat täkot. Ämatä manken tepmanjit, käbeyä yotken kadätä tadäpmänjit api täneñ yäk. Ba ugän nämo. In näka yäñpäñ tämagut päñku kome täño kañiwat äma ba intäjukun äma iñamiken api tepmaneñ. Täñjirä kadäni uken intä näkño man u yäjahänpäñ yäwetneñta yäwani. ¹⁰Täñpäkañ kadäni tärek-tärek nämo ahäjirän intäjukunä näkño Manbiñam Täga yäjahäjirä ämawebe komeni komeni kañ nadäwut. ¹¹ⁱ Täñpäñ tämagut päñku manken tepmanayäj täñjirä uken man jide yäwetnayäj yäñpäñ nadäwätäk nämo täneñ. Nämo, kadäni uken man ahäj tamiñjirä nadäñpäñ ugänpäñ yäwetneñ. Man u yänayäj täño u injinken man nämo. Uwä Munapiktä bänepjin-ken peñjirän api yäjahäneñ yäk.

¹²^j Täñpäñ kadäni uken ämatä ñode api täneñ; Tuänitä monäni iwan keriken peñjirän kumäj-kumäj api utneñ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneñ. Ba äperiye nanaktä miñiye naniye iwan täñ yämiñpäñ manken yepmanjirä kumäj-kumäj api däpneñ. ¹³^k Täñpäkañ näka yäñpäñ ämawebe mäyaptä iwan api täñ tamineñ. Upänkañ äma kubätä gwäk pimiñpäñ näkño man nämo peñpäñ yäpmäj kuñarayäj täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkñata biñam api yäpet yäk.

¹⁴^l Man ño daniñpäñ ket ñode nadäwä tärewut; Kämiwä, imaka taräki waki kubä peñawähut ikektä nämo itnañiken irirän api käneñ. Kañpäñä ämawebe Judia komeken nanik u bäräneñ akumañ kome ño peñpeñ banken kañ kut. ¹⁵^m Äma kubätä yot yäman irayäj täko uwä tuñumi yäpmäkta yot gänäñ nämo ärowek. Nämo, jop kañ metänpeñ kwän. ¹⁶Ba äma kubä ketem epänken irayäj täko uwä äneñi äyäjutpeñ päñku mäniñ siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kañ metänpeñ kwän. ¹⁷ⁿ Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nitek u bäräpi-inik api nadäneñ! ¹⁸Unita in Ekäniken yäjapiñjirä

^s 13:8 Ais 19:2, 2Sto 15:6   ^h 13:9 Mat 10:17-20   ⁱ 13:11 Luk 12:11-12   ^j 13:12 Mat 10:21

^k 13:13 Mat 10:22; Jon 15:21   ^l 13:14 Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11   ^m 13:15 Luk 17:31

ⁿ 13:17 Luk 23:29

ämetpeŋ kukkuk kadäni u mänit kadäni-ken ahäwektawä! ^{19°} Bureni, imaka ahäwayäŋ täyak uwä umuri pähap! Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahänjkumän-ken umunitä päbä apiŋo u bämopi-ken imaka umuri pähap udewani kubä nämo ahänjkuk. Ba udewanitä äneŋi nämo api ahäwek. ²⁰ Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmänj täkŋeŋkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upänkaŋ Ekänitä ämawebe inita biŋam iwoyänjkuko unita butewaki nadänpänj kadäni keräpigän api däpmänj täkŋewek.

²¹ Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! Ba ŋo ahätak! yän täwerirä unita nadänirä bureni nämo täŋpek. ^{22^p} Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yän-täkŋatpänj Näk Kristo ba profet kubä yän api yäneŋ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneŋ. Ämawebe Anututä inita yäpmänj daniwani unitäŋo bänepi peŋ awähutna yänkaŋ kädери paränä epän pähap ude api täneŋ. ²³ Täŋkaŋ imaka udewani nämo ahänjirän intäjukun täwetat unita nadänj täpäneŋpänj kuŋat täkot!

Äma Bureni-inik äneŋi api äbek

Mat 24:29-35; Luk 21:25-33

^{24-25^q} Imaka umuri umuri u ahänjpänj paorirän mädeni-ken ŋode api ahäwek;

Edap täŋo peŋyänjektä nämo ijiŋirän, emak udegän api bipmänj urek. Täŋirän, guk api täreŋ mäneŋ.

Ude ahänjirän imaka kehäromi nikek kunum gänaŋ it täkaŋ u wareŋ api täŋ moreneŋ. *Ais 13:10, 34:4*

²⁶ Eruk, kadäni uken Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi pähap ba epmäget kudän ikek äbänjirän ämawebe api käneŋ. ^{27^r} Kadäni ugän aŋeroniye peŋ yäwet-pewän pänku ämawebe inita iwoyäwani kome kukŋi kukŋi, umude ba unude uken nanik api yämagutneŋ.

²⁸ Jesutä ude yänpänj äneŋi ŋode yänjkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpänj täwera nadäwä tumbut. Wamatä datäki pirirän kaŋpänj edap kadäni keräp täyak yän nadäk täkaŋ. ²⁹ Unita udegän in imaka imaka api ahäneŋ yän täwetat unitä ahänjirä yabänpänj tärek-tärek kadäni keräp täyak yän api nadäneŋ. ³⁰ Näk bureni täwetat. Ämawebe apiŋo itkaŋ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahänj moreneŋ. ³¹ Täŋpakaŋ kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upänkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Kepma ba kadäni nämo nadäkamänj

Mat 24:36-44

³² Imaka täwetat ŋo äma kubätä kadäni uken, kepma ba bipani uken api ahäwek yän nämoinik nadätak. Kunum gänaŋ aŋero imaka nämo

° 13:19 Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14   ^p 13:22 Lo 13:1-3; Rev 13:13   ^q 13:24 Rev 8:12

^r 13:27 Mat 13:41

nadakaan yäk. Ba Anutu tãjo Nanaki u imaka, nãmo nadatak. Nanitã ini-tãgãn nadatak. ³³Kadãni nãmo nadakaan unita bãnepjinta watãni itpãj kuŋat tãkot. In imaka u kadãni udeken api ahãwek yãj nãmo nadakaan unita. ³⁴^s Kadãni uwã man wãrani kubã ñode bumik; Åma kubã kome kubãken kwa yãjkaŋã watã åmaniye imaka tuŋumi watãni itneŋta epãn man yãwerek. Ude yãwetpãj yot yãma tãjo watã åma iwerek; Watã säkgãmãn kaŋ it yäk.

³⁵^t Unita inã udegãn, watãni säkgãmãn itpeŋ kuŋatneŋ. In yot tãjo mãhemitã åneŋi åbãkãbãk kadãni uwã nãmo nadakaan. Bipãda ba bipani bãmop ba yãŋe-yãŋeta ba tamimaŋ-inik kadãni uken ba uken api åbek yãj nãmo nadakaan. ³⁶Bãrãnek-inik åbãnpãŋ dãpmon parirã tabãwekta. ³⁷Unita in ba åmawebe kudup ñode tãwetat; Dapun iŋjãpãŋ kodakgãn itkot, dãpmon nãmo pãtneŋ! yäk.

Juda åmatã Jesu utta man topuŋ

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

14 ¹^u Tãjãpãkaŋ kepma yarã kerãp taŋirãn Juda tãjo orekirit pãhap kadãni kubã wãpi Pasova ba Kãrãga yiskãt nãmo awãhurani åŋnak-åŋnak kadãni tãŋkuk. Tãjãrãn bãmop åma intãjukun tãŋpani-kãt Baga man yãwoŋãrewani åma åtutã Jesu kãbop iŋitpãŋ utna yãjkaŋ kãdetta wãyãkneŋkuŋ. ²Ñode nadãŋkuŋ; Åmawebe bumta itkaŋ ñonitã nadãwã tãga nãmo tãjãpãpãŋ peŋawãk tãneŋ yãjãpãŋ unita orekirit kadãni uken tãnetawã yãj nadãŋkuŋ.

Webe kubãtã Jesuta iron tãj imiŋkuk

Mat 26:6-13; Jon 12:1-8

³^v Tãjãpãkaŋ Jesu Betani yotpãrãre-ken itkuk. Itkaŋ Saimon, gisik parãm ikek yãj iwerani unitã yotken åronpãŋ ketem bok naŋkumãn. Ketem naŋ irirãn webe kubãtã ume kãbãŋi säkgãmãn u gwãki taŋi peŋpãŋ yãpanipãŋ yãpmãŋ åbuk. Yãpmãŋ åbãnpãŋ Jesu gwãki-ken piŋ ibatkuk.

⁴Ude tãjãrãn åma åtu itkuŋo unitã kaŋpãŋ kokwawak nadãnpãŋ yãjãpãŋ-nadãk ñode tãŋkuŋ; E! Ima mebãrita imaka gwãki pãhap peŋpãŋ yãpani ñowã jop ureŋ tãjãpãn kukaŋ? ⁵Åmatã ume u suwaŋpãŋ siliwa moneŋ taŋi gamãkaŋ åma jãwãrita yãminaŋi. Ude yãjãpãŋ webe u bumta kaŋ-yãŋkuŋ.

⁶Kaŋ-yãj irirã Jesutã ñode yãwetkuk; Kakãtãwut! yäk. Imata bãrãpi imikaŋ? U iron inipãrik kubã tãj namitak yäk. ⁷^w Åma jãwãri inkãt wari wari irirã iron tãj yãmina yãjãpãŋã kaŋ tãj yãmut! Upãjkaŋ nãk

^s 13:34 Mat 25:14   ^t 13:35 Luk 12:38   ^u 14:1 Mak 11:18   ^v 14:3 Luk 7:37-38

^w 14:7 Lo 15:11

inkät pen nämo api itne. ^{8 x} Webe ño iron täj namayän nadänpäñ ini täñ naminäñi ude täyak. Näk änenayän täkañ unita awañken kukta gupna ume käbäñi gäripi nitek ño ärut namitak yäk. ⁹ Näk bureni täwetat. Manna biñam Täga komeni komeni yänjahän yäpmän kunayän täño udegän webe ñonitä täñ namitak unitäño manbiñam bok api yänjahän yäpmän kuneñ. Ude täñirä ämawebetä webe ñonita nämo api guñ tänen yäk.

Jesu iwaräntäkiye-kät Pasova ketem nañkuñ

Mat 26:14-30; Luk 22:3-20; Jon 13:21-30

¹⁰ Täñpäkañ iwaräntäkiye 12 u bämopi-ken nanik kubä wäpi Judas Kariot unitä Jesu iwan keru terak kañ pewa yän nadänkañ bämop äma intäjukun täñpanitä itkuñ-ken u päñku yäwetkuk. ¹¹ Ude täñirän bänep täga nadänpäñ monen api gamine yän iwetkuñ. Judastä u nadänpäñ päñku iwan keru terak kañ pewa yänkañ Jesu iwaräntän yäpmän kuñatkuk.

^{12 y} Täñpäkañ käräga yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak kadäni yäput peñkuñ. Kadäni ukengän Juda ämawebe Anututä äbekiye oraniye bian täñkentän yämiñkuko u nadäkta nädamäñi-nani kubäkubätä sipsip nanaki ini-ini däpmäk täñkuñonik. Eruk kadäni ugän Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; Yot deken päñku Pasova täño imaka imaka u täñtuñum täne? ¹³ Yäwäwä Jesutä äma yarä man ñode yäwetpäñ peñ yäwet-pewän kuñkumän; Yotpärare bämopi-ken kuñirän äma kubä ume käbot ikek ukät äbä peronpäñä u kañ iwarun! ¹⁴ Iwat yäpmän kumañ äma unitä yot ärowayän täkken u äronpäñ yot mähemu ñode kañ iwerun; Yäwoñärewani äma ñode yäyak; Bägup näwaräntäknaye-kät Pasova ketem äñnak-äñnakta de? yänkañ iwerun. ¹⁵ Ude iweränkañ yot gänäñ bägup tañ punin unu ketem äñnak-äñnak täñpani tuñum ikek täwoñärewänkañ Pasova ketem täñtuñum täkon.

¹⁶ Eruk Jesutä ude yäweränä yarä uwä yotpärare-ken äronpäñ Jesutä yänkuko udegän kañ-ahänpäñ Pasova ketem täñtuñum tañkumän. ¹⁷ Eruk kome bipmäñirän Jesu iwaräntäkiye 12 ukät tuñum tañkumän-ken u kuñkuñ. ^{18 z} Kumañ yot gänäñ äro ketem nañ itkañ Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In ketem penta näkamän ño kubätä näk iwan keru terak nepmañpayän yäk. ¹⁹ Ude yänirän nadänpäñä butewaki nadänpäñ ini-ini iwet yabänkuñ; Ekäni, näka yayan? ²⁰ Ude yäntäko Jesutä yäwetkuk; In näwaräntäknaye 12 inken nanik kubä. Äma näkkät käräga gäpe kubäñ näkamäk ñonitä api täñpek. ²¹ Nadäkañ? Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkañ äma iwan keru terak nepmañpayän täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

^x 14:8 Jon 19:40   ^y 14:12 Kis 12:6, 14:20   ^z 14:18 Sam 41:9

²² Eruk ketem nan irirä Jesutä käräga kubä yäpman̄kaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ñode yäwetpäŋ yämiñtäŋ kuŋkuk; Ño yäpman̄päŋ nan̄put. Ñowä näkño tohatna yäk. ²³ Ude yän̄päŋ wain ume yäpman̄kaŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ yämän kudup nan̄kuŋ.

²⁴ ^a Yämän nan̄irä yäwetkuk; Ñowä näkño nägätna. Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täñkehärom takta nägätna piwayän täyat. Ämawebe mäyapta yän̄päŋ piwayän täyat. ²⁵ Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi nämo nan̄kaŋ it yäpman̄ kuñtäŋgän Anutu täño kaŋiwat yewa gänäŋ äron̄kaŋ wain ume mebäri kubä api nan̄pet. ²⁶ Ude yäweränkaŋ kap kubä ten̄päŋ yot u pen̄peŋ kumaŋ Olip Pom terak äron̄kuŋ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yän̄ yän̄kuk

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

²⁷ ^b Äron̄it äron̄it Jesutä yäwetkuk; In kuduŋtagäntä nabän umun̄taŋ api kuñtäŋpä kun̄eŋ. Ude täñirä Anutu täño man kudän täwani ñode pätak u bureni ahäwayän;

Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtäŋpä kun̄eŋ. *Sek 13:7*
²⁸ ^c Upän̄kaŋ kumbani-ken nanik äneŋi akuñpäŋ Galili komeken näkä jukun päŋku api itkirowet. ²⁹ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gamineŋ upän̄kaŋ näk ude nämo api täñpet yäk. ³⁰ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera; Apiño bipani purup gera kadäni yarä nämo yän̄irän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayän. ³¹ ^d Ude yäwänä Pitatä gwäk kwain̄päŋ man kehäromigän yän̄kuk; Nämo! Gäk gutpäŋ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkaŋ noriyetä udegän yän̄kuŋ.

Jesutä Getsemane päŋku nani-ken yän̄apiŋkuk

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² ^e Kuñtäŋgän Getsemane epän tobätken ahän̄päŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Ñode irirä näk päŋku yän̄apik man yäwayän yäk. ³³ Ude yän̄kaŋ ätu yepman̄päŋ irirä Pita Jems Jon ugänpäŋ yämaguränkaŋ kuŋkuŋ. Kuñtäŋgän Jesu nadäwän umuri pähap täñpöpän̄ yän̄kuk; ³⁴ ^f Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahän̄ namitak unitä nurek yän̄ nadätat. Unita in ñogän kodak itkaŋ nabän̄ näwatkot yäk. ³⁵ Ude yän̄peŋ ätu nanak kuñpäŋjä bäräpi nadän̄päŋ kome terak man̄päŋ äpmon̄päŋpäŋ komi nadän̄kuko u nanatä nadän̄ namiñirän paorän yän̄päŋ ñode yän̄apiŋkuk; ³⁶ ^g O nan, gäk imaka kubä täñpayän̄ nämo bäräp tak täyan.

^a 14:24 Sek 9:11; Jer 31:31-34, 1Ko 10:16; Hib 9:20   ^b 14:27 Mak 14:50

^c 14:28 Mat 28:16; Mak 16:7   ^d 14:31 Jon 11:16   ^e 14:32 Jon 18:1   ^f 14:34 Jon 12:27

^g 14:36 Rom 8:15; Gal 4:6; Mak 10:38; Jon 6:38

Unita komi bäräpi nadäwayän täyat u ketären namisi. Upänkañ näkŋo nadäk nämo, gäkŋaken nadäktä kañ ahäwän.

³⁷Ude yänpän äma yaräkubä unitä itkuŋ-ken äyänutpen kuñpän yabäwän döpmon pat itkuŋ. Döpmon parirä yabänpän Pita iwetkuk; Saimon! Gäk imata döpmon pat itan? Gäk kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo iren? ³⁸^h Tänyabäk-ken kwitanenŋa ket nadänpän yänpik man yän itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkañ upänkañ kehäromijin nämo yäk.

³⁹Ude yäwetkañä äneñi kuñpän yänpik man yänkuko udegän yänkuk. ⁴⁰Yänpik man ude yän paotpän äbänpän yabänkuk; Döpmona yewäpän pat irirä. Abä yabäwänä mäyäk tanpän man kubä nämo iwetkuŋ. ⁴¹Eruk Jesu äneñi kuñpän tänkuko udegän täñkañ äbänpän yäwetkuk; Ai! In döpmon pen pat itkañ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerä terak ärokärok kadäni keräp täyak ŋo. ⁴²Akwäpän pänku yabän ahäna! Äma iwan kerä-ken nepmakta yäwani äbätak ŋo yäk.

Komi ämatä Jesu iñitkuŋ

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

⁴³Jesu man ude yänjirän pengän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u ahän yämiñkuk. Komi äma, kadä boham ikek Judas-kät penta äbuñ. Komi äma uwä bämop äma, Baga man yäwoñärewni äma ba Juda täño ekäni ekäni ätu unitä yäwet-pewä äbuñ.

⁴⁴Intäjukunä Judastä man kädet ŋode yäwetkuk; Näkä pänku äma u geñi dara nabänkañ upän kañ iñirut yäk. ⁴⁵Eruk Jesu ahän imiñpän iwetkuk; Yäwoñärewni ämana! Ude yänpän geñi datkuk. ⁴⁶Eruk, ude tänpän kañpänä iñitpän kerigän topuñ. ⁴⁷Ude täñjirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänañ nanik wädäwän kwäpänä bämop äma unitäño watä ämani kubä ura yäkŋat jukuni painkuk.

⁴⁸Tänpänä Jesutä komi äma äbuño u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä näk kubo äma ämik täñpani ude täñpapän kadä boham ikek nutnayän äbäkañ? ⁴⁹ⁱ Näk kepmani kepmani kudupi yot gänañ äronkañ inkät ämawebe Anutu täño man täwetpän täwoñärek täk täñkut-ken ugän imata nämo nepmäñitkuñ? Upänkañ täga! Ude täñ namiñjirä Anutu täño man terak näka man kudän pätak u bureni ahäwän. ⁵⁰Ude yänjirän iwaräntäkiye kudup kañ-umuntañ kuñtäppä kuñkuñ.

⁵¹⁻⁵²Tänpänä äma gubañi kubä tek yabuko unitä Jesu iwatkuk. Iwarirän komi ämatä iñitnayän täñjirä tek yabuko u pitpän penpen morän metänpen kuñkuk.

^h 14:38 Luk 11:4   ⁱ 14:49 Luk 19:47, 21:37; Jon 18:20

Jesu manken teŋkuŋ

Mat 26:57-68; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24

⁵³Tāŋpākaŋ Jesu imagut yāpmāŋ bāmop āma intājukun iranitā yotken kuŋkuŋ. Yot uken bāmop āma, ba Juda tāŋo ekāni ekāni ba Baga man yāwoŋārewani āma u kudup kubā-kengān ugān itkūŋ. ⁵⁴Yāpmāŋ kuŋjirā Pita mādengān yāwatpāŋ yot unitāŋo yewa gānaŋ āroŋkuk. Āroŋpāŋā komi āma ukāt bok itpāŋ kādāp āŋāriŋ itkūŋ. ⁵⁵Tāŋpākaŋ Baga man yāwoŋārewani āmakāt Juda tāŋo āma ekāni ekāni u kuduŋtagān itpāŋ Jesu kumāŋ-kumāŋ utna yāŋkaŋ Jesu jop ikŋatta jop manman ātuta wāyākŋeŋkuŋ. Upāŋkaŋ Jesuken imaka goret kubā nāmo kaŋpāŋ nadāŋkuŋ. ⁵⁶Tāŋpākaŋ āma māyaptā Jesu imaka wakiwaki ude tāk tāŋkukonik yāŋ jop manman ude yāŋkuŋ. Jop manman māyap ude yāŋkuŋopāŋ man mebāri inigān inigān yāŋkuŋo unita man uterakgān nāmo ahāŋkuk. ⁵⁷⁻⁵⁸^j Yāŋtāko āma ātutā akuŋpāŋ jopman ŋode yāŋkuŋ; Nin Jesu u man ŋode yāŋirān nadāŋkumāŋ; Nāk kudupi yot āma keritā tāŋpani ŋo wārāmūtpāŋ kepma yarākubātagān āneŋi udewanigān āma keritā nāmo tāŋpani kubā api tāŋpet yāk. ⁵⁹Man yāŋkuŋo u ini-ini yāŋirā mebāri kubāgān nāmo tāŋkuk.

⁶⁰Tāŋpākaŋ bāmop āma intājukun tāŋpani unitā akuŋpāŋā Jesu iwet yabāŋkuk; Man kowata nāmo yāwerayāŋ? Āma pāke ŋo gāka man yākaŋ ŋo nadāwi jide tāyak? ⁶¹^k Yāŋirān Jesutā man kubā nāmo yāŋkuk. Man nāmo yāŋkaŋ kum irirān intājukun āmatā āneŋi iwet yabākgān tāŋkuk; Āma Anututā āmawebeniye tāŋkentākta iwoyāwani Kristo uwā gāk? Anutu inīŋoret tākamāŋ unitāŋo nanaki gāk?

⁶²Yāwānā yāŋkuk; Yāyan ubayāŋ. Nāk bureni tāwetat. Āma Bureni-iniktā Anutu ārowani tāŋo kerī bure kāda ittāŋgān kunum gānaŋ gubam terak ābāŋirān api kaŋ-yāputneŋ yāk. ⁶³Ude yāŋirān eruk, intājukun āma u nadāwān wawāpāŋ iniken tek weŋ-gājāhūtpāŋ yāŋkuk; Mangāmān imata wari yāne? ⁶⁴^l Anutu yāŋārok man iwetak unita in jide nadākaŋ? Yāwānā kuduŋtagān ŋode yāŋkuŋ; U kumākta biŋam tāyak yāk. ⁶⁵Ude yāwāwā āma ātutā iwit ut ibatkuŋ, ātutāwā dapuri tāŋpipiŋpāŋ kerī mugwājiŋpāŋ utkaŋ iwetkuŋ; Gāk profet unita āma gutak unitāŋo wāpi niwet! yāk. Ude tāŋjirā komi āmatā inītpāŋ kerī pipiyāŋpāŋ inami dapunken utkuŋ.

Pitatā Jesu wāpi kābop peŋkuk

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁶Tāŋpākaŋ Pita yāman umu irirān bāmop āma intājukunta irani unitāŋo watā webe kubā ābāŋpāŋ kaŋkuk; ⁶⁷Pita kādāp āŋāriŋ irirān.

^j 14:58 Jon 2:19-21   ^k 14:61 Mak 15:5; Luk 23:9   ^l 14:64 Jon 19:7

Kaṅpāṅ ket tāṅpāṅ kaṅ-yāpmāṅ aroṅkaṅ-āpāk tāṅpāṅ iwetkuk; Jesu Nasaret komeken nanik ukāt kuṅarani kubā gāk yāk. ⁶⁸Yāwānā yāṅkuk; Gāk man jide yāyan? Yāṅiri guṅ tāyat yāk. Ude yāṅpāṅ yāma-ken āpmonkuk. ⁶⁹Āpmonirān watā webe unitā kaṅpāṅ āma itkuṅo u yāwetkuk; Āma ṅo Jesu tāṅo ābotken nanik yāk. ⁷⁰Yāwānā āneṅi āwo yāṅkuk. Eruk ātu itpāṅā āmawebe itkuṅo unitā iwetkuṅ; Nadākamāṅ! Gāk ābot uken nanik. Gāk Galili āma! yāk. ⁷¹Iwerāwā Pitatā yāwetkuk; Anutu wāpi terak bureni-inik tāwetat! Āma wāpi yākaṅ u nāmoinik kak tāyat! Nāk jopman yāwawā Anututā kowata namān yāk.

⁷² Ude yāṅirān uterakgān puruptā gera yāṅirān kadāni yarā tāṅkuk. Tāṅpāṅkaṅ Pitatā nadāwān tumbāpāṅ Jesutā man ṅode iwetkuko u nadāṅkuk; Puruptā gera yarā nāmo yāṅirān nāka āwo kadāni yarākubā ude api yāwen. Ude nadāṅkaṅ nadāwān āgekorāpāṅ konām bumta kotkuk.

Jesu Pailat kerik-ken peṅkuṅ

Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38

15 ¹ Tāṅpāṅ tamimaṅ bipaniinik bāmop āmakāt Parisi āma ba āma ekāni ekāni u kuduṅtagān kābeyā tāṅpāṅ Jesu utta tawaṅ peṅkuṅ. Ude tāṅkaṅ eruk, Jesu kerik pādāt tāṅpāṅ yāpmāṅ pāṅku Pailat kerik terak teṅkuṅ. ²Teṅirā Pailattā Jesu iwet yabāṅkuk; Gāk Juda tāṅo āma ārowani ba? Yāwānā yāṅkuk; Yāyan uba yāk. ³Tāṅkaṅ bāmop āma intājukun tāṅpani Jesuta yāṅpāṅ-kaṅiwat man māyap yāṅkuṅ. ⁴Ude yāṅirā Pailattā Jesu āneṅi iwetkuk; Āma pāke ṅonitā gāka man māyap yāṅirā imata kowata nāmo yāyan? ⁵ Ude iwerānā Jesu kowata nāmo yāṅkuk. Kowata nāmo yāṅkaṅ man kum irirān Pailattā nadāwātāk taṅi tāṅkuk.

⁶Tāṅpākaṅ Pasova Orekirit Kadāni udeken Pailattā kādet ṅode tāk tāṅkukonik; Juda āmawebetā komi yotken irani kubāta nadāṅpāṅ Pailat iwerirā nadāṅ yāmiṅpāṅ āma u yāniṅ kireṅpewān kuk tāṅkuṅonik. ⁷Kadāni ugān āma kubā wāpi Barabas u noriye ātukāt komi yotken itkuṅ. Āma uwā Rom gapmanta kokwawak nadāṅpāṅ āmik pewā ahāwāpāṅ āma kubā kumāṅ-kumāṅ utkuṅo unita gapmantā komi yotken yepmaṅkuṅ. ⁸Tāṅpākaṅ Juda āmawebetā Pasova Orekirit Kadāni ātuken tāk tāṅkuko udegān tāṅpān yāṅ nadāṅpāṅ pābā Pailattā yāma-ken kābeyā tāṅpāṅ itkuṅ. ⁹Irirā Pailattā yāwet yabāṅkuk; Juda āma intāṅo intājukun āma ṅo pitpāṅ tewa kwān? ¹⁰(Man ude yāwetkuko uwā Pailattā ṅode nadāṅpāṅ yāwetkuk; Juda āma ekāni ekānitā Jesuta kokwawak nadāṅkuṅo unita Jesu nākken pewā ābuk yāṅ nadāṅkuk.)

^m 14:72 Mak 14:30   ⁿ 15:1 Luk 22:66   ^o 15:5 Ais 53:7; Mak 14:61

11^p Tāņpākaņ Pailattā Jesu tewa kwän yāņ yāņkuko upāņkaņ bāmop āma unitāwā āmawebe pāke u peņ yāwet-yāwet tāņtāko yāņkuņ; Barabaspāņ tewi ābāņ nimān! 12 Ude yāņirā Pailattā āneņi yāwet yabāņkuk; Yākaņ unita Juda tāņo Intājukun Āma yāņ iwet tākaņ ņowā jide tāņ imet? 13 Yāwānā āma pāke unitā gera pāhap ņode yāņkuņ; Pāya kwakāp terak kaņ kumbān! 14 Yāwāwā yāwetkuk; Waki kubā jide tāņkukta? Ude yāwerānkaņ ehutpāņ gera kehāromigān yāņpāņ iwetkuņ; Pāya kwakāp terak kaņ kumbān! 15 Ude yāwākaņ āmawebe bānepi yāpmāņ āpākta Pailattā Barabas jop tewān āpāmaņ kuņirān Jesu kadātā pāripmāņpāņ pāya kwakāp terak utpewā kumākta komi āmata yāmān yāpmāņ kuņkuņ.

Jesu yāņārok man iwetkuņ

Mat 27:27-31; Jon 19:2-3

16 Yāniņ kirewānpāņ Pailat tāņo komi āmatā Jesu yot gānaņ nanik yāpmāņ āpāmaņ pāņku yot māde kāda komi āma tāņo yewa gānaņ āroņpāņ noriye ātuta gera yāņpewā ābuņ. 17 Yāņpewā ābākaņ tek gwagāri intājukun āmatā tāk tākaņ udewani tāņ imiņpāņā intājukun tāņo gwāpāta gupmom yenpāņ kedoņ tāņpāņ gwāki-ken āhāt imiņkuņ. 18 Ude tāņpāņ sāra man iwetpāņ yāņkuņ; Juda tāņo intājukun āma, ganiņ oretkamāņ! yāk. 19 Tāņpāņ pārip-pāripta gwāki-ken urit iwit uwaņ ibarit tāk tāņkuņ. Tāņpāņ gukut imāpmok tāņ imiņpāņ jop iniņ oretkamāņ yāņkaņ tāņkuņ. 20 Tāņirek-irek ude tāņ imiņ paotpāņā intājukun āma tāņo tek yāņopmāņ imiņpāņ tek iniken upāņ āneņi tāņ imiņkuņ. Ude tāņ imiņpāņ, eruk pāya kwakāp terak utnayāņ imagut yāpmāņ kuņkuņ.

Jesu pāya kwakāp terak utkuņ

Mat 27:32-34; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

21^q Eruk, yāņikņat yāpmāņ kuņpāņā āma kubā wāpi Saimon u epāniken naniktā ābātāngān ābā peroņkuņ. Uwā Sairini komeken nanik, Aleksada kenta Rufus unitāņo nani. Ābā peroņpāņā peņ iwet-pewā Jesu tāņo pāya kwakāp buramiwānkaņ penta kuņkuņ. 22 Kuņtāngān kome kubā wāpi Golgota, u ninin man terak gwāki kokāp, u ahāņkuņ. 23 Ahāņpāņā eruk Jesuta wain umekāt pāya umumi kubā ukāt awāhutpāņ Jesu gupi kwitawān yāņpāņ imiņkuņ. Imāwā bitnāņkuk. 24^r Tāņirā komi āmatā teki yāņopmāņ imiņpāņ pāya kwakāp terak utkuņ. Pāya kwakāp terak utpāņā Jesu tāņo teki yāpmākta komi āmatā nārepmirek gārepmirek tāņkuņ.

25 Tāņpāņ 9^rkirok tāņirān utkuņ. 26 Tāņpākaņ Jesu gwāki-ken punin kāda man kudān ņode kudān tāņkuņ;

^p 15:11 Apos 3:13-14   ^q 15:21 Rom 16:13   ^r 15:24 Sam 22:18

ŊOWÄ JESU, JUDA ÄMAWEBE TÄŊO
INTÄJUKUN ÄMA.

27Tänpäkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok däpuŋ. [28^s Ude täŋirä Anutu täŋo man ŋode kudän täwanitä bureni ahänkuk; Kawä äma waki täŋpani täŋkuk.] 29-30^t Tänpäkaŋ ämawebe kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋo unitä yänjärok man iwetpäŋ ketsiwonŋ tänpäŋ yänkuŋ; A! Gäk ŋonitä kudupi yot wärämutpäŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet yän yänkuno udegän gupka täŋkentänpäŋ päya kwakäp terak naniktä äpiwä!

31Ude yänjirä bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä udegän täŋ-irenpäŋ näwetgäwet tänpäŋ yänkuŋ; Äma ŋowä äma ätu täga täŋkentän yämik täŋkukopäŋ ini gupi täŋkentäktä tänpän wakaŋ yäk. 32Ŋowä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo, Isrel täŋo Intäjukun Äma itak u tänpäwä päya kwakäp terak naniktä äpäŋirän kaŋkaŋ nadäkinik täŋ iminawä! yän yänkuŋ. Tänpäkaŋ äma yarä däpmänpäŋ kukŋi kukŋi yepmaŋkuŋo unitä udegän yänjärok iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

33^u Tänpäŋ kome kepma bämopi-inik uken kome dapuri kumbuk. Kumänjirän kome kudup bipmäŋ utpäŋ patpäŋ it yäpmän kuŋjirän 3^kirok täŋkuk. 34^v Tänpäŋ 3^kirok ude täŋjirän Jesutä iniken man terak gera taŋi ŋode yänkuk; Elai, Elai, lema sabaktani? U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan? 35Ude yänjirän äma kaŋ itkuŋo unitä nadänpäŋ yänkuŋ; Nadäwut! Elajata gera yäyak yäk. 36^w Yänjirän nadänpäŋ äma kubätä bäräŋeŋ päŋku imaka kubä bima yabut bumik yäpmänpäŋ wain ume jägämi gänaŋ yäputpäŋ jikon terak pädät tänpäŋ Jesuta imiŋpäŋ noriye yäwetkuk; Pewut! Jop itpäŋ käna. Elaijatä bureni päbä ketärewayäŋ käwep yäk.

37Ude täŋjirä Jesu äneŋi gera taŋi yänpäŋ kumbuk.

38Kumänjirän kudupi yot gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. 39Tänpäŋ Jesutä kumänjirän komi äma täŋo watä äma unitä dubini-ken itkaŋ kawän inide kubä tänpäpäŋ yänkuk; Bureni-inik, äma ŋowä Anutu täŋo Nanaki!

40^x Tänpäkaŋ webe ätu ban itkaŋ Jesu kumänjirän kaŋkuŋ. Ukät nanik ätu täŋo wäpi ŋode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria, Jems gubaŋi kenta Joses täŋo miŋi u, ba Salome ukät penta itkuŋ. 41Webe u kuduptagän Galili komeken naniktä Jesu iwarän tänpäŋ watä epän täŋ imiŋ yäpmän äbäk täŋkuŋonik. Täŋkaŋ ugän nämo, webe ätu Jesu-kät Jerusalem yotpärare-ken penta äronkuŋo u imaka, äbä itpäŋ kaŋkuŋ.

^s 15:28 Ais 53:12   ^t 15:29 Sam 22:7; Sam 109:25; Mak 14:58   ^u 15:33 Amo 8:9

^v 15:34 Sam 22:1   ^w 15:36 Sam 69:21   ^x 15:40 Luk 8:2-3

Jesu äneŋkuŋ

Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

42-43 Sabat keräp taŋirän eruk bipäda Juda täŋo äma ekäni kubä wäpi Josep u äbuk. U komeni Arimatea. Uwä Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yawat piäni kwawak ahäŋirän kakta itsämäntäŋ kuŋat täŋkukonik. Eruk, äma unitä Pailat-ken umunkät nämo, bätakigän kuŋpäŋ Jesu täŋo gupi awaŋ gänaŋ änekta iwet yabäŋkuk. 44 Täŋirän Pailattä yäŋkuk; Wa! Imata bäräŋeŋ kumäntak yäŋ nadäŋpäŋ komi äma täŋo intäjukun äma yäŋpewän äbänä iwet yabäŋkuk; Jesu bureni kumak? 45 Äma unitä bureni kumak yäŋ yäwänä Joseptä Jesu gupi änekta nadäŋ imiŋkuk. 46 Nadäŋ imiŋirän Joseptä päŋku tek paki suwaŋpäŋ, Jesu täŋo gupi päya kwakäp terak nanik ketäreŋ päpä tek yäpuko unitä uwäk täŋkuk. Ude täŋpäŋ mobä awaŋ kodaki kubä äma kumbani pekta biŋam äneŋpani u gänaŋ peŋkuk. Peŋpäŋä mobä kubä pimiŋ iwet-pewän päŋku mobä awaŋ meni uwä yäput pipiŋkuk. 47 Äneŋirän Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Joses täŋo miŋi, yarä u kaŋkumän.

Jesutä äneŋi akuŋkuko unitäŋo manbiŋam

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10

16 1 Täŋpäkaŋ Juda täŋo Sabat täreŋirän Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria Jems täŋo miŋi ba webe kubä wäpi Salome unitä Jesu täŋo gupi ärut imikta gakaŋi mebäri mebäri käbäŋi tägatäga u suwaŋpäŋ tuŋum täŋkaŋ itkuŋ. 2 Eruk Sande tamimaŋ kome ket nämo yäŋeŋirän tuŋum ukeŋo yäpmäŋ Jesu täŋo gupi peŋkuŋ-ken uken kuŋkuŋ. 3-4 Kuŋit kuŋit yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋtäŋ kuŋkuŋ; Mobä, awaŋ meni täŋpipiwani u netätä yäpmäŋ keweŋ nimayäŋ? Ude yäŋpäŋ dapun täŋpäŋ kaŋkuŋ; Mobä pähap uwä yäpmäŋ keweŋkuŋo mobä awaŋ meni tumäŋirän. 5 Eruk ude kaŋkaŋ äronpäŋ kaŋkuŋ; Äma gubaŋi kubä tek paki nitek awaŋ käwuri bure käda maŋit irirän. Kaŋpäŋ umuntaŋpäŋ bumta kwaiŋkuŋ.

6 Kwaiŋirä yäwetkuk; Umuntäneŋo. In Jesu Nasaret nanik päya kwakäp terak utkuŋo ukeŋo känäyäŋ äbäkaŋ? U ŋo nämo itak yäk. Akumaŋ kuk! Patpat bägupigän ŋo kawut! 7^y Unita in päŋku Pita ba iwaräntäkiye ätu biŋam ŋode yäwerut; Jesu uwä Galili komeken intäjukun it kirewayäŋ kuk. U päŋku kawut, täwetkuko ude. 8 Ude yäweränkaŋ webe yaräkubä uwä umun pähap täŋkaŋ awaŋken naniktä metäŋpeŋ kwaiŋtäŋ kuŋkuŋ. Bumta umuntaŋkuŋo unita imaka kaŋkuŋo u ämawebe nämo yäwettäŋ kuŋkuŋ.

^y 16:7 Mat 26:32; Mak 14:28

Jesu noriye wanoriye ahän yämiŋkuk

Mat 28:9-10; Jon 20:11-18

[9^z Jesu uwä Sande tamimaŋ kumbani-ken naniktä akumaŋ päŋku Maria Makdala nanik, bian mäjo 7tä magärani Jesutä ini yäwat kireŋ imiŋkuko u ahän imiŋkuk. 10-11^a Ahän imiŋirän webe uwä päŋku äma Jesu-kät kuŋarani konäm butewaki täŋ irirä yabäŋpäŋ Jesu u nämo kumbuk, kodak irirän kat yäŋ yäweränkaŋ nadäwä bureni nämo täŋkuk.

12-13 Eruk kadäni kubä äma yarä yotpärare peŋpeŋ kädet miŋin kuŋirän Jesutä gupi inigän kubä äworeŋkaŋ ahän yämiŋkuk. Ahän yämänkaŋ äma yarä unitä äyänutpeŋ päŋku noriye ätu yäweränkaŋ udegän nadäwä bureni nämo täŋkuk.

14^b Eruk, u punin terak iwaräntäkiye 11 u yot kubäken ketem naŋ irirä ahän yämiŋpäŋ ŋode yäwetpäŋ yabäŋ yäŋkuk; Imata nadäkinikjin nämo itkaŋ? Ba imata notjiye ätu kodak irira nabäŋpäŋ biŋam täwetkuŋo u nadäwä bureni nämo täkaŋ? 15^c Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; In komeni komeni kuŋkaŋ ämawebe it yäpmäŋ kukaŋ udegän Manbiŋam Täga u kaŋ yäwettäŋ kut. 16^d Äma kubätä näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ näk wäpna terak ume ärunayäŋ täko uwä Anututa biŋam api täŋpek. Täŋ, äma kubätä nadäŋ namikinik nämo täŋpayäŋ täko uwä Anututä geŋita biŋam api tewek. 17^e Ämawebe nadäŋ namikinik täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ unita kehäromi yämiŋira näk wäpna terak kudän ŋode api täneŋ; Mäjo api yäwat kireneŋ, ba man kotäk kudupi kudupi terak api yäneŋ, 18^f ba gämok keritä api yepmäŋitneŋ, ba ume waki naŋirä unitä nämo api däpek, ba äma käyäm ikek keritä gupi-ken injirirä api täganeŋ.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk

Luk 24:50-53; Apos 1:9-11

19^g Eruk Ekäni Jesutä man ude yäwet moreŋpäŋ irirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. Äroŋkuko uken Anutu kerä bure käda itkukotä itak. 20^h Äroŋirän iwaräntäkiye komeni komeni kuŋ moreŋpäŋ mani biŋam yäŋahän yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋirä Ekänitä bämopi-ken itpäŋ epäni täkta täŋkentäŋ yämiŋit mani biŋam u täŋkehärom takta kudän kudupi ämawebeniye-ken pewän ahänkuŋ.]

^z 16:9 Luk 8:2   ^a 16:10 Mat 28:10   ^b 16:14 1Ko 15:5   ^c 16:15 Apos 1:8

^d 16:16 Apos 2:38   ^e 16:17 Apos 2:4; Apos 8:7, 10:46   ^f 16:18 Luk 10:19; Apos 28:3-6

^g 16:19 Apos 2:33-34   ^h 16:20 Apos 14:3; Hib 2:3-4